

လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲး လၢ ပှၤလဲၤလိာ်ထီၣ်ဒါ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢာ်အဂီၢ်



KESAN

ကညီမိခိၣ်ဃၢဒီးပှၤဂ့ၢ်တၢ်မၤပှၢ်ဘျးခဲကရု

လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲး လၢ ပှၤဂဲၤလိာ်ထီၣ်ဒါ တၢ်န့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အာဂီၢ်



KESAN

ကညီမိခိၣ်ဃၢၤဒီးပှၤဂ့ၢ်ဝိတၢ်မၤပှၢ်ဘျးခဲကရု

ဘဉ်တၢ်ထုးထီၣ်ရူၤလိၤအီၤလၢ

- ကညီဖိခိၣ်ယၢၤဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝိတၢ်မၤပုၤဘျးစဲကရၢ (ခ့ၣ်ဖဲၢ်)
- ကီၢ်ပယီၤခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ် (BEWEG)

တၢ်ဆဲးကျိး

KESAN

P.O Box 204, Prasing Post Office

Muang, Chiangmai, Thailand 50205

Email : info@kesan.asia

Website : www.kesan.asia

Facebook : <https://www.facebook.com/KarenEnvironment>

လံာ်ကုခိၣ်တၢ်ဂီၤ - တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢလၢမုၢ်တြီၤကီၢ်ရူၣ်

လံာ်ချၢဆဲးတၢ်ဂီၤ - ကမ္ၢၢ်ပျံၢ်စီၢ်တၢ်ထံၣ်လိာ်အိၣ်သကိး, ထီၣ်ကိးကိ, ဖၣ်အၣ်ကီၢ်ရူၣ်

တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်တဖၣ်

- ⇒ တၢ်ကတိၤလၢညါ ၃
- ⇒ ဘၣ်မနုၤအဃိလၢပလိၣ်ဘၣ်လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအံၤလဲၣ် ၅
- ⇒ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢခံးတၢ်န့ၣ် မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ် ၆
- ⇒ မတၤမၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်မၤလဲၣ် ၈
- ⇒ ဖဲတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဆၢကတီၢ်တၢ်မနုၤကဲထီၣ်အသးလဲၣ် ၁၀
- ⇒ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢမၤဘၣ်ဒိပုၤကညီဒိလဲၣ် ၁၂
- ⇒ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ်တၢ်ဘျၢသဲးမနုၤတဖၣ်အိၣ်လဲၣ် ၁၈
- ⇒ မတၤဆၢတဲာ်လၢတၢ်ကမၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်မၤလဲၣ် ၂၄
- ⇒ ပုၤတၢ်ပၣ်ဃုာ်ပၣ်ဂီၢ်လၢတၢ်မၤတၢ်ဆၢတဲာ်အဂီၢ်ကသုလၢကျဲဒိလဲၣ် ၂၉
- ⇒ မၤန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ၃၄
- ⇒ သူၣ်ထီၣ်တၢ်ဂဲၤလိာ် ၄၀
- ⇒ ကတိၤသကိးတၢ်ဒီးပုၤမၤတၢ်ဆၢတဲာ်တဖၣ် ၄၅
- ⇒ တၢ်တၢ်ဒီးတၢ်တိာ်ကျဲ ၅၁
- ⇒ ပုၤန့ၢ်ဟူၣ်န့ၢ် ၅၃
- ⇒ ဃုထၢထီၣ်နတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ၅၅
- ⇒ န့ၢ်လီၤပၣ်ဃုာ်မၤသကိးတၢ်ဒီးပုၤမၤတၢ်ဆၢတဲာ်သ့ၣ်တဖၣ် ၅၈

- ⇒ သူ့ မ့တမ့် ဆီးကါကမျှာတင်ကစီဉ်.....၅၉
- ⇒ တင်ပာ်ဖျါထီဉ်တင်တဘဉ်သုဉ်ဘဉ်သးလၢအထီဒါတင်တမံမံ..... ၆၂
- ⇒ ဒူးအိဉ်ထီဉ်ဟီဉ်ခိဉ်ဘီမုာ်ပှာ်ဘျးစဲ..... ၆၆
- ⇒ သူ့ မ့တမ့် ဆီးကါအထာ်နဲး ၆၇
- ⇒ တင်ခူဉ်ဟီဉ်လၢအကလုာ်တဖဉ်..... ၆၈
- ⇒ ပှၤတတဒူးနဲဉ်ဖျါထီဉ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအကလုာ်တဖဉ် ၇၀
- ⇒ တင်ကတိၤကျၢာ်တံာ်..... ၇၂
- ⇒ တၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးဘဉ်ထွဲဒီးတၢ်ကရၢသဘျးဒီးသိဉ်မံၤကရၢတဖဉ် ၇၄
- ⇒ တၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးဘဉ်ထွဲဒီးတၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢကူဉ်ပနဲဉ် ၇၅

တၢ်ကတိၤလၢညါ

ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ထံကီၢ်တဘျီ လၢအလၢပျဲၤဒီးဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တိၤ ဒီး ဟီၣ်လၢတၢ်အိၣ်ယၤ, လီၤဆီၣ်ဒၣ်တၢ် တၢ်လီၤလၢကလၢန့ၣ်ဖိအိၣ်ဆိးဝဲအ လီၤန့ၣ် ဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တိၤဒီးလၢလၢဒိၣ်ပွၤဒိၣ်တဖၣ် တၢ်သ့ၣ်ညါ လၢအိၣ်ဝဲဒၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်မၤတၢ်ပတုၣ်တၢ်ခးလၢကလၢန့ၣ် စိၣ်စုကဝဲဒီးကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ဝဲ (၂၀၁၂) နံၣ်ဝဲအလီၢ်ခံ, မ့ၢ်ကျိၤဝဲကွၢ်ဒီး တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်တၢ်တိၢ်ကျဲၤလၢအတက့ၢ်လၢ ဒ်အမ့ၢ် ရ့ၣ်နီၣ်, ကံသ ဝံ, ထံတမၢ်, စးဖိကဟၣ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲကွၢ်ဟီၣ်ကဝီၤဒိၣ်, ကျဲမ့ၢ်ဖးဒိၣ်, တၢ် သ့ၣ်တၢ်ဖျးဖးလဲၢ်ဖးကွၢ်ထဲတမံၤစၢၤ, ဒီးလၢအကျါ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ် ဟူးတၢ်ဂဲၤတဖၣ် ထံလီၤကီၢ်ပယီၤဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤအကူၣ်ပနံၣ်တဖၣ်ဘျီ လီၤကျိၣ်စ့အါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်တအိၣ်ဒီးခိၣ်ယၤ န့ဆၣ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျီလီၤတၢ်လီၤဆဲး ဒီးတၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါထံဖိကီၢ်ဖိ ကမ့ၢ်ဘၣ်ဃးအဝဲသ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ် ဒီးဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါ နၢ်ဟံၢ်ဘၣ်ထွဲ ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးခိၣ်ဖျိတၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်တၢ်တိၢ်ကျဲၤဖးဒိၣ် ဆူခိၣ်ယၤ န့ဆၣ်, ပှၤဂ့ၢ်ဝီ, ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ အဂီၢ်တအိၣ်နီတမံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

လီၤဆီၣ်ဒၣ်တၢ် လၢကညီဟီၣ်ကဝီၤအပူၤ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဟူး တၢ်ဂဲၤကဲထီၣ်တ့ၢ်လံအသးအါအါဂီၢ်ဂီၢ် လၢတၢ်လီၤအါတိၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ခူၣ် ဟီၣ်လၢအကလၢန့ၣ်ဒ်အမ့ၢ် တၢ်ခူၣ်လီၤဟီၣ်ခိၣ်ဖးလဲၢ်ဖးကွၢ်, တၢ်ခူၣ်ဟီၣ် လၢလၢဟီၣ်ခိၣ်လၢ, တၢ်မၤပိၢ်ဖးကစၢ် မ့တမ့ၢ် တၢ်သုးကွၢ်ကစၢ်ဒီးခိၣ်ဒီး တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢလၢထံကျိၤပူၤတဖၣ် ကဲထီၣ်တ့ၢ်လံအသးသကူၤဆးဒးလၢ

ကညီဟီၼ်ကဝီတၢ်လီၢ်အါတီၤ ဇီးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတဖၣ် ငးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကီ တၢ်ခဲဇီးတၢ်ဘၣ်ဒီးဘၣ်ထံးဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ် လၢလီၢ်ကဝီကမ့ၢ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ် လီၤ. ခိဖျိတၢ်ချ့ၣ်ဟီၼ်လၢအယိ တၢ်ဂ့ၢ်ကီတနီၤလၢအဟဲၤဟံၤထီၣ်လၢကညီ ဟီၼ်ကဝီတၢ်လီၢ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်သးဆူၣ်လီၢ်ကဝီဖိအတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ, တၢ် ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဟီၼ်ခိၣ်ကပံၢ်, လီၢ်ကဝီဖိအထံကျိထံကွၢ်ဘၣ်အဘၣ်သိဇီး ကဲထီၣ်တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျၢ်, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဇီးတၢ် လုၢ်အိၣ်သးသမ့ အလီၢ်တဖၣ်ဘၣ်ဟးဂီၤကွံၣ်ဝဲဒၣ်, တၢ်သဘံၣ်သဘုၣ် အိၣ်ထီၣ်လၢပျၢ်တၢ်ဒီးကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အဘၣ်စၤ, ဇီးအဝဲသ့ၣ်န့ ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၤဇီးတၢ်မူတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်ဟးဂီၤကွံၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကညီဖိခိၣ်ယၤဇီးပျၢ်ဂ့ၢ်ဝီတၢ်မၤပျၢ်ဘျးဝဲကရၢ (ခ့ၣ်) အိၣ်ဒီးတၢ်ပ ညိၣ်ကွၢ်စိလၢလံာ်စိၣ်စုလၢအမ့ၢ် “လံာ်တၢ်နဲၣ်ကျဲလၢပျၢ်ဂဲၤလံာ်ထီၣ်ဒါတၢ် ချ့ၣ်ဟီၼ်လၢအဂီၢ်” အံၤ ကမၤစၤလီၢ်ကဝီကမ့ၢ်, ပျၢ်တၢ်ဒီးဂံၢ်ခိၣ်ထံးက မ့ၢ်ကရၢလၢကသ့ၣ်ညါအါထီၣ်ဘၣ်ဃးခိၣ်ယၤန့ဆၢၣ်, ပျၢ်ဂ့ၢ်ဝီ, တၢ်လုၢ် အိၣ်သးသမ့, ဇီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး ခိဖျိတၢ်ချ့ၣ် ဟီၼ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ. လၢန့ၣ်အမဲၣ်ညါ ပမ့ၢ်လၢဇီးန့ၣ်စ့ၢ်ကီး လၢ လံာ်တၢ်နဲၣ်ကျဲအံၤ ကဟ့ၣ်စိဟ့ၣ်ကမိၤပျၢ်တၢ်လၢအဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဇီး ပျၢ်တၢ်လၢအိၣ်ဘျးဇီးတၢ်ချ့ၣ်ဟီၼ်လၢတဖၣ် လၢကသ့ၣ်ထီၣ်န့ၢ်အဝဲသ့ၣ် ကံၢ်စိတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် ဒ်သိးဇီးကဂဲၤလံာ်ဆၢထၢၣ်လၢအတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်အ ဂီၢ် ဇီးဒိသဒါက့ၤအခိၣ်ယၤန့ဆၢၣ်အတၢ်အိၣ်ယၤ ဒ်သိးဇီးကူၣ်ပနံၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, ပျၢ်ဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့မ့ၢ်ဂ့ၤ, မ့တမ့ၢ် ပျၢ်မၤတၢ်တီၢ်ကျဲတဖၣ် အသုတဟဲန့ၣ်လီၤ ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ဒီးအိၣ်တူၢ်အိၣ်ကလီၤတဂ့ၤအဂီၢ်, ဇီးတကတီၢ်ယီၤကသ့ၣ်ဂဲၤစံးဂဲၤ ကတိၤဇီးဆၢထၢၣ်ဂံၢ်ဂံၢ်ကျၢ်ကျၢ်လၢ အဝဲသ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်မနုၤအဃိလၢ ပလိၣ်ဘဉ်လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအံၤလဲၣ်

တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်မၤဘဉ်ဒိဝဲဒၣ်လီၤကဝီၤပုၤတဝါ လၢအအိၣ်ဘူးအိၣ်တံာ်ဒီးခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မုၢ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမုၢ်မဆါတန့ၣ်အံၤဒၣ်လဲၣ်န့ၣ် ကီၢ်ပယီၤအတၢ်သိၣ်တၢ်သီဒီးတၢ်ဘျၢ လၢကဒိကဒါကမုၢ်ထံဖိကီၢ်ဖိလၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် တမ့ၢ်တၢ်လၢအလၢအပျဲဘဉ်. တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်ကူၣ်ပန့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် မၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤ လၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်တၢ်ပိၣ်သကိးဒီးလီၤကဝီၤကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ် မ့တမ့ၢ် ဟံးန့ၢ်ဂ့ၢ်ဝီတုၤလီၤတီၤလီၤလၢ တၢ်ယ့ၣ်လီၤဘျါလီၤကွံာ်တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံး ခိဖျိ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘဉ်. ဘဉ်ဆၢၣ်တၢ်လၢလီၤကဝီၤကမုၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ တၢ်ထၢဖျိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ, တၢ်ဟ်ဖျိၣ်မၤသကိးတၢ်, ဒီးဟ်ဖျါထီၣ်အတၢ်တုၢ်ဘဉ်ခိၣ်ဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢ တၢ်ကပတုၢ်ကွံာ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလၢအကဲထီၣ်အသးလၢကီၢ်ပယီၤန့ၣ်လီၤ.

လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအံၤ တၢ်ကတဲာ်ကတီၤအီၤလၢပုၤလီၤကဝီၤဖိဒီးဂံၢ်ခိၣ်ထံးကမုၢ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢအဘဉ်ထွဲဒီးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ကွဲးရဲၣ်လီၤဟ်လီၤအီၤဖဲ လံာ်တၢ်န့ၣ်ကျဲတဘျီအံၤအကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်ခံးတၢ်န့ၣ် မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်

တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်အခိပညီမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ထူးထီၣ်လၢ်လၢ်ဒိၣ်ပွၤဒိၣ်, စၢ်ထးဒီးဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်လၢ်, လီၤဆီဒၣ်တၢ် တၢ်လီၤလၢတၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤဘၣ်တၢ်အီၤအလီၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်အါကလုာ် ဒီးလၢအကျါတနီၤမ့ၢ်ဝဲ-

- ၁. တၢ်ရူၣ်လီၤဟီၣ်ခိၣ် ပူၤဖးလဲၣ်ဖးကွၢ်လၢတၢ်ကထူးထီၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တၢ်အဂီၢ်
- ၂. တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ် အဖီလၢ် ဒ်သိးတၢ်ကထူးထီၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တၢ်အဂီၢ်
- ၃. တၢ်သးကွၢ်ကစၢ်ဒီခိၣ်ခိၣ်ဖျိတၢ်သ့မ့ၢ်ပီၤ ဒ်သိးတၢ်ကရူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တၢ်ကန့ၣ်အဂီၢ်
- ၄. တၢ်ရူၣ်ထူးထီၣ်ဟီၣ်လၢ်လၢထံကျိပူၤ

ဒီးမ့ၢ်လၢကီၢ်ပယီၤအတၢ်အိၣ်သးတခါ, တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်လၢအညီန့ၣ်မၤအသးမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ရူၣ်ဝဲဒၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ပူၤဖးလဲၣ်ဖးကွၢ်လၢတၢ်ကထူးထီၣ်န့ၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တၢ်ကသ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တီၤအိၣ်ဝဲဒၣ်အါမံၤဒီးလၢကီၢ်ပယီၤအပူၤ၊
ဟီၣ်လၢတၢ်ချ့ၣ်အီၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ ထးဝါတကလုာ်လၢတၢ်ကိးအီၤလၢ
ထဲစတဲ၊ ထးဝါ၊ ပှၢဝါ၊ စ့၊ တိၢ်ဂီၤ၊ စၢ်၊ လၢၢ်သ့ၣ်လး၊ လၢၢ်တ့ၣ်လ့ၣ်၊
ထူၣ်၊ လၢၢ်ဝါကံၣ်ယု (မးဘၢၣ်လ်)، တၢ်မျၢၢ်ဂီၤ၊ တၢ်မျၢၢ်ပလဲ၊ လၢၢ်လါ၊ ဒီး
လၢၢ်တၢ်မျၢၢ်နံၤလါသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢဒီးတၢ်ကူလဲၢ်မၤကၤ
လၢၢ်လုာ်ဒိၣ်ပွၤဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တၢ်မၤန့ၢ်စ့အါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကီၢ်ပယီၤ
အပူၤ လၢၢ်လၢတၢ်ကူလဲၢ်မၤကၤအီၤဒီး တၢ်ဒီးန့ၢ်စ့အါကတၢ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်လၢၢ်
လါ ဘၢၣ်ဆၢၣ် တၢ်ချ့ၣ်ထူအတၢ်ဖံးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်အါထီၣ်ဝဲဒၣ်ကွၢ်ကွၢ်
န့ၣ်လီၤ. လၢၢ် တၢ်မျၢၢ်ဂီၤလၢတၢ်ကူလဲၢ်မၤကၤအီၤအါကတၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ချ့
အံၤဟဲဝဲဒၣ် လၢကီၢ်ပယီၤန့ၣ်လီၤ.

မတၤမၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်မၤလဲၣ်

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢလၢဟီၣ်ခိၣ်ပူၤ, ထံၣ်ကျိၣ်ပူၤ ဒီး တၢ်မၤအိၤအကျိၤအကျဲၤလၢအဆံးတဖၣ်န့ၣ် ပျၢနီၣ်တၢ်မၤမဲၤသ့ မ့တမ့ၢ် တၢ်မၤကျဲၤလၢအတၢ်ကွီၣ်လဲၣ်တကလုာ်တခါ တၢ်မၤအိၤလၢကျဲၣ်ပနံၣ်ဖးဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်မ့ၢ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢဒ်အမ့ၢ် တၢ်ချ့ၣ်လီၤဟီၣ်ခိၣ်ပူၤဖးလဲၣ်ဖးကွၢ်ဒီးတၢ်သးကွၢ်တၢ်လုာ်သ့ၣ်တဖၣ် ညီၣ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤအိၤလၢကျဲၣ်ပနံၣ်လၢအဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်လၢတၢ်ထုးထီၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်မၤကျဲၣ်အံၤတဖၣ် လိၣ်ဘၣ်တၢ်ပိးတၢ်လီၤလၢအလီၤဆီ န့ၣ်လီၤ. ကျဲၣ်ပနံၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤဒီးထံၣ်ကီၢ်ဂုၤကီၢ်ဂၤသ့ၣ်တဖၣ် မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢကီၢ်ပယီၤန့ၣ်လီၤ.

ဆၢကတီၢ်မ့ၢ်မဆါတနံၣ်ညါအံၤ, ကျဲၣ်ပနံၣ်လၢတရူးကီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟဲမၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤအါမးန့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢထံၣ်ရှၢကီၢ်သးအတၢ်ဆီတလဲအဖီခိၣ်, ထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤအတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢဘၣ်ယးဒီးတၢ်ဟဲဘျၢလီၤကျိၣ်စ့လၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့ၣ်တဖၣ်လီၤကဆၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲၣ်ပနံၣ်လၢထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤသ့ၣ်တဖၣ် သးဆူၣ်လၢကစးထီၣ်မၤတၢ်ချ့ၣ်လၢဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢမ့ၢ်မ့ၢ်ကျိၣ်ဝဲကွၢ်အတၢ်မၤဖးဒိၣ်တခါ, ဒီးတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကျဲၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ် မၤန့ၣ်စ့အထိးနါအါဂီၢ်ဂီၢ် မ့ၢ်လၢဟီၣ်လၢတၢ်အိၣ်ယၤလၢအဝဲသ့ၣ်ချ့ၣ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အလုာ်အပွၤအိၣ်ဝဲဒၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ.

ကီၢ်ပယီၤ မ့ၢ်ထံ ကီၢ်တဘျီ လၢအထူးအတီၤဒီးဟီၣ်လၢအိၣ်ယၢ
သ့ၣ်တဖၣ်လီၤဆီၣ်တၢ်လၢ ကလုာ်ဖျါဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တ
ဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. အပူၤကွံာ်အန့ၣ်အဆံတဖၣ်အဆံအတီၢ်ပူၤ, တၢ်ပာ်ဖျါ
အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤ မ့ၢ်တၢ်မၤလၢ
အအိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်ကဘျးအိၣ်ကဘျၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မုၢ်မုၢ်, ဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤဒီးလီၢ်
ကဝီၤကူၣ်ပန့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဟ့ၣ်ခိၣ်ဖးလၢဆိဆူထံကီၢ်ပဒိၣ်အပူၤဘၣ်မူ
ဘၣ်ဒါသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ် ဒ်သိးကန့ၢ်ဘၣ်တၢ်အခွဲးအယၢလၢ ကမၤဘၣ်
တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဆၢကတီၢ် တၢ်မနုၤကဲထီၣ်အသးလဲၣ်

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဆၢဖဲတၢ်မနုၤ ညီၣ်နီၣ်စးထီၣ်အသးလၢ တၢ်လီၤယုထံၣ်သ့ၣ်ညါတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤ ဒီးမၤကွၢ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ထူးတၢ်တီၤဒ်လဲၣ်တကလုာ်လဲၣ်လၢ တၢ်ကထံၣ်န့ၣ်အိၣ်ဒီးအိၣ်ဆံးအါလဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးကူၣ်ပနံၣ်ကမၤတၢ်ဆၢတဲာ်လၢ တၢ်လီၤအံၤမ့ၢ်အကြး မ့တမ့ၢ် ကၢကီၣ်လၢတၢ်ကမၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢန့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်လီၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်အဆၢကတီၢ် တၢ်ဟံးန့ၢ်လၢ်အဒိမ့တမ့ၢ် ဟီၣ်ခိၣ်အဒိလၢထံခံးဒီး, ခိဖျိတၢ်ပျံၣ်န့ၣ်ဖျိတၢ်ပူၤယိာ်ယိာ်ဆူဟီၣ်ခိၣ်ဖိလၢ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်မနုၤတၢ်လီၤယုထံၣ်သ့ၣ်ညါတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤ ဒီးတချုးဒီးလၢတၢ်မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဆၢကတီၢ်ဒီးဘၣ်အခါဒ်လဲၣ်န့ၣ် တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢလီၤကဝီၤခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢဒီးကမ့ၢ်အိၣ်ထီၣ်ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ပျံၣ်န့ၣ်ဖျိတၢ်ပူၤယိာ်ယိာ်ဆူဟီၣ်ခိၣ်လၢ် မၤဘၣ်အဘၣ်သီလီၤကဝီၤထံခိၣ်အတၢ်အိၣ်ယၢဒီးကူၣ်ပနံၣ်အတၢ်တုၤထီၣ်ကျဲၤမ့ၢ်ကျဲၤဘိအသီလၢခိၣ်ပျံၣ်လၢ်ကျါ သ့ၣ်တဖၣ်မၤဟးဂီၤဝဲဒ်န့ၣ်ဆၢအတၢ်အိၣ်ယၢဒိၣ်ခိၣ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲၤမ့ၢ်ကျဲၤဘိအသီလၢတၢ်တုၤအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကကဲထီၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢပုၤတၢ်ချ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဟဲန့ၣ်လီၤဆူဟီၣ်ကဝီၤပူၤ ဒီးခးအိၣ်တၢ်မံၤလၢ် မ့တမ့ၢ် ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်, ဒီးကပျဲပယီၤသုးသ့ၣ်တဖၣ်လၢကန့ၣ်လီၤဆူတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤ လၢအဝဲသ့ၣ်တန့ၢ်ပၤဘၣ်လၢအပူၤကွံာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တချုးဒ်လၢတၢ်လီၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢအဒိၣ်တကလုာ်ဒီးဘၣ်အခါ, ကူၣ်ပနံၣ်ကဘၣ်မၤန့ၢ်တၢ်ပျဲလၢပဒိၣ်အအိၣ်ဒ်သိးအမၤတၢ်က

သုအင်္ဂါနည်လီ၊ တာအံအခိပညီမ့ဝဲ တာကဘဉ်ဟံးန့တာပျဲလါကီဝဲ ပယီပဒိအအိနည်လီ၊ ဒီးတာလီတာကျဲလါအအိလါကလုာ်စီစီစု ကဝဲတာန့ဟဟိာ်ကဝီသုတဖဉ် တာကဘဉ်ဟံးန့တာပျဲလါလီခါသး ခိနါ မ့တမ့ လီကဝီသုးခိသုးန့ဒီးတကတီပီ တာကဘဉ်မန့တာ ပျဲလါထံကီပဒိအအိစုကီးနည်လီ၊

တုတာခူဟိာ်လာ်အတာဖဲတာမစးထီအသးတဘျီ၊ ကူပနံက သုဝဲဒုစးဖိကဟဉ်ဖးဒိ လါတာခူဟိာ်ခိအင်္ဂါ မ့တမ့ ထံကျိအခံဒး လါကထုးထီန့ဟိာ်လာ်တာအိယာလါလိာ်ဘဉ်အါသုတဖဉ်နည် လီ၊ တာမကျဲအံ ထုးထီတာဘဉ်အဘဉ်သီဒီးတာတယာ်အါမး၊ ဒီး တာဘဉ်အဘဉ်သီဒ်အမ့ တာစုာ်တာပျဲလါကတာဖိတာလံလါကူပနံ သုအါ လါတာထုးထီဟိာ်လာ်တာအိယာသုတဖဉ်နည်လီ၊ ဒီးသးတုး ကိာ်လိာ် မ့တမ့ ပနံယီယု (ore) အံ ဘဉ်တာဆုထီဆုလါအါလါ တာလီကီးပုဒး လါတာမကျဲအကျိအကျဲအင်္ဂါလါတာမန့ဟိာ်လာ် တာအိယာဒီး ဒုးအိထီအကွာ်အဂီလါ တာသုအါကသုအင်္ဂါနည်လီ၊ ဖဲတာမကျဲပနံယီယုအဆါကတီ တာထုးထီတာဘဉ်အဘဉ်သီအိ ဝဲဒုစုကီးနည်လီ၊

ဖဲတာခူဟိာ်လာ်ဝဲအလီခံ၊ လါဆိဒုတာ ဖဲဟိာ်လာ်တာအိယာ လာ်ကွာ်အဆါကတီ၊ ဟိာ်ခိလါလါတာခူဟိာ်လာ်သုတဖဉ် တာက ဘဉ်မဂုထီကဒါကုဒီးမပျဲကုအါ ဒ်သိပုကညီ သုတဖဉ်ကသု အိဘဉ်ကဒါကုလါအတာဖဲတာမအင်္ဂါဒ်အမ့ တာသုာ်တာဖျးဒီး တာ ယုအိဒုယုအိညဉ်ကသုအင်္ဂါနည်လီ၊ ဖဲတာမဂုထီကဟိာ်ခိအ ဆါကတီ၊ တာဟူးတာဂဲလါတာမအါ သုတဖဉ်မ့ဝဲ တာမက ဆီ ထီကုတာဘဉ်အဘဉ်သီသုတဖဉ် ဒီးတဘျီတခိ တာမပျဲထီကဒါ ကဟိာ်ခိ ဖဲတာခူအါဝဲအလီခံနည်လီ၊

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်မၤဘၣ်ဒိပုၤကညီဒ်လဲၣ်

တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီ

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအဒိၣ်ကတၢ်တခါမ့ၢ် တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီန့ၣ်လီၤ. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်န့ၣ်ထုးထီၣ်ကတၢ်တၢ်ပျီၣ်ဆူကလံၤကျါ, ဟီၣ်ခိၣ်လီၤ, ဒီးထံကျါန့ၣ်လီၤ. တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၣ်တဖၣ် မၤဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်ပုၤကညီဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ ဝဲအကသါဘၣ်ကလံၤအဆၢကတၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ မၤသံညၣ် ဒီးတကတၢ်ပီ ထံလၢတၢ်သူအီၤလၢတၢ်ကအီၤအီၤဒီးလုၣ်အီၤအဂီၢ်စ့ၢ်ကိး တကဆိလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၣ်တဖၣ်မၤဟးဂီၤစ့ၢ်ကိး တၢ်ထုၣ်တၢ်ဘိဒီးတၢ်သူတၢ်သ့ၣ်, မ့တမ့ၢ် တၢ်ထုၣ်တၢ်ဘိဒီးတၢ်သူတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဒီးန့ၢ်ဘၣ်တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၣ်အပီတၢ်အီၣ်အီၤတဂ့ၤလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖၣ်ကမ့ၢ်လၢကလံၤကျါတဖၣ် မၤဘၣ်အဘၣ်သီဝဲဒၣ်တၢ်ထုၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိတဖၣ်ဒီး ကဲထီၣ်စ့ၢ်ကိးတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤလၢပုၤကညီဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအဂီၢ် လၢတၢ်သါထီၣ်သါလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့

တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီလၢအဟဲကဲထီၣ်အသးခိဖျိတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်သ့ၣ်တဖၣ် မၤဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်လီၤကဝီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. စၢ်ထးလၢအိၣ်ဒီးအစ့ၣ်အပျီၣ်ဒ်အမ့ၢ် ပဒါ, ပုၤ, အာဖဲနဲး, ဒီးစၤယနဲး (cyanide) လၢအအိၣ်လၢထံကျါဒီးဟီၣ်ခိၣ်လီၤသ့ၣ်တဖၣ် ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၣ်လၢထံအီၤအဂီၢ်ဒီး တၢ်ထုၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိလၢအစိတ

ဖှ်အစီသ့၊ ငှးအိၣ်ထီၣ်ခဲၣ်တၢ်ဆါ၊ ဖိသၣ်က့ၢ်ဂီၤတလၢပျဲ၊ တၢ်ဟၢဖါ
လူ၊ ဒီးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်တ့ပသံးထူတဘီ
ဒၣ်လဲၣ် တၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၤအတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီလၢအဟးထီၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်
(၂၀) တၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီဒ်န့ၣ်တဖၣ် အစ့ၣ်အဒိၣ်မး ဒီးစၤယနဲး
အက့ဆံးဆံးကိၣ်ဖိလၢအတဒိၣ်န့ၢ်ဒီးဘုချံတဖျါဒၣ်လဲၣ် မၤသံပုၤကညီသ့
ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖှ်ကမူၣ်ဒီးဖှ်ဆါလၢကလံၤကျါသ့ၣ်တဖၣ် ငှးအိၣ်ထီၣ်
တၢ်ဘၣ်သးတၢ်ဆါဒီးကဲထီၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢတၢ်သါထီၣ်သါလီၤအဂီၢ်န့ၣ်
လီၤ. ဆၣ်ဖိကိၢ်ဖိလၢတၢ်ဘၣ်အိၤသ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကီး ဆိးက့ဆါဘီဒီးသံက့ၢ်
ဝဲဒၣ်သ့ခိဖျိ ထံဒီးကလံၤဘၣ်အဘၣ်သီအယိ မ့တမ့ၢ် အိၣ်ဘၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်
ဘီလၢအိၣ်ဒီးတၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျီၤလၢဟီၣ်ခိၣ်လိၤသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. ခိဖျိ
တၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်အိၣ်လၢတၢ်ကဟ်ဖျါထီၣ်တၢ်အုၣ်သးလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢ တၢ်ဆူး
တၢ်ဆါတနီၤနီၤဟဲကဲထီၣ်အသးခိဖျိတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအ
ယိ, တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တဟံးမူဒါလၢတၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢ
အကဲထီၣ်အသးခိဖျိအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဘၣ်
န့ၣ်လီၤ. ပုၤခူၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကီး ဆိးက့ထီၣ်ဝဲခဲအံၤခဲအံၤ ခိဖျိက
သါဘၣ်ဖှ်ကမူၣ် ဖဲအဝဲသ့ၣ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ ဒီးကဲတၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအဝဲ
သ့ၣ်သ့အိၤ ဖဲတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သံတၢ်ပျီၤအတၢ်
လီၤဘၣ်ယိၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကီးလၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ် ဖဲတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအံၤလီၤပျီၤအ
ဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤဟးဂီၤသ့ၣ်ပျီၤ

ဒ်သိးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢဒီးတၢ်တ့ထီၣ်ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘီ လၢတၢ်ကဆုထီၣ်
ဆုလီၤပနံၣ်ယီၤယၢကသ့အဂီၢ်, ကူၣ်ပနံၣ်တဖၣ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်ဒီးမၤဟး
ဂီၤသ့ၣ်ပျီၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲအါအါဂီၢ်ဂီၢ်, ဒီးမၤဟးဂီၤကွံာ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်ဆၢတၢ်အိၣ်
ယၢလၢ လီၤကဝီၤကမူၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လိၣ်ဘၣ်အိၤ ဒီးသ့အိၤ ဒ်အမ့ၢ်သ့ၣ်မ့ၢ်

ယိဉ်ဝၣ်, တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘီၣ်ထီၣ်, တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိလၢတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အဂီၢ်, တၢ်ပိးတၢ်လိဒီးကသံၣ်ကသီ ဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအတၢ်အိၣ်ဆိးအလီၢ်အကျဲ တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဟၣ်ခိၣ်လီၤဖျါ

ခိ ဖျါတၢ်ခူၣ်လီၤတၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်လၢဒီး တၢ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်အယိ, သ့ၣ်ဂံၢ်လၢအဖီၣ်ကျၢယၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်တဖၣ်, ဒီးမ့ၢ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ အတၢ်ဟူးတၢ်ဂၤအယိ မၤဟးဂီၤ မ့တမ့ၢ် နးယွၤကွံၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထ့ၣ်ခိ ဖျါကလံၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်စူၤထံညီကန့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤအခိပညီမ့ၢ်ဝဲ ဟီၣ်ခိၣ်အထးအစီလၢအဂ့ၤသ့ၣ်တဖၣ်စူၤလီၤကွံၣ်ဝဲဒၣ်လၢ ပုၤကညီအတၢ်သ့ၣ် အိၣ်ဖျးအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ယွၤလီၤဝဲဆူထံကျိ ဒီးထံဖိကျိပုၤ ဒီးကထီၣ်တၢ်တံၣ်တၢ်လၢထံအတၢ်ယွၤထီၣ်ယွၤလီၤဒီးထံကျိ သ့ၣ်တဖၣ်ဒီၣ်လီၤဝဲဒၣ်တဖၣ်ဘၣ်တဖၣ်, ဒီးတၢ်အံၤကဲထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီလၢချံ သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်လ့ၢ်ထီၣ်လ့ၢ်လီၤလၢထံကျိပုၤဒီးနးအိၣ်ထီၣ်ထံဒိၣ်နိယွၤသ့ စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သီၣ်တၢ်သဲ

တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်သီၣ်တၢ်သဲဒီးအတၢ်သကြး သ့ၣ်တဖၣ် မၤ ဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ, ထီၣ်ဖိလံၣ်ဖိ, ပုၤကညီ, ဒီးမၤဟးဂီၤကွံၣ် မ့ တမ့ၢ် မၤလီၤပျီၢ်ကွံၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုးလီၢ်သုးကျဲ

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအယီၤ လီၢ်ကဝီၤဖူဖီသဝီဖိတဖၣ်ဘၣ်သုးကွံာ်အလီၢ် အကျဲ ဇီးအဝဲသ့ၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တဖၣ် ဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ကွံာ်အီၤလၢ တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤအသးအံၤ ကဲထီၣ်အ သးဖဲ ဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲလၢအအိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ဇီး ကလုာ်န့ၣ် စိာ်စုကဝဲသ့ၣ်တဖၣ် အတၢ်ပၤတၢ်ဆုၤအဖီလၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ အတၢ်မၤ မ့ၢ်တဟံးန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တဖၣ်လဲာ်, ခိဖျိလၢဟီၣ်ခိၣ် ကပံာ်ဇီးထံနိအတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအယီၤ လီၢ်ကဝီၤဖူဖီသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် အိၣ်ဆိးလၢအတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲတသ့လၢဘၣ်ဇီး ဘၣ်သုးကွံာ်အသးဆူၣ်တၢ် လီၢ်အဂၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤဟးဂီၤပုၤဂ့ၢ်ဝိခွဲးယာ်

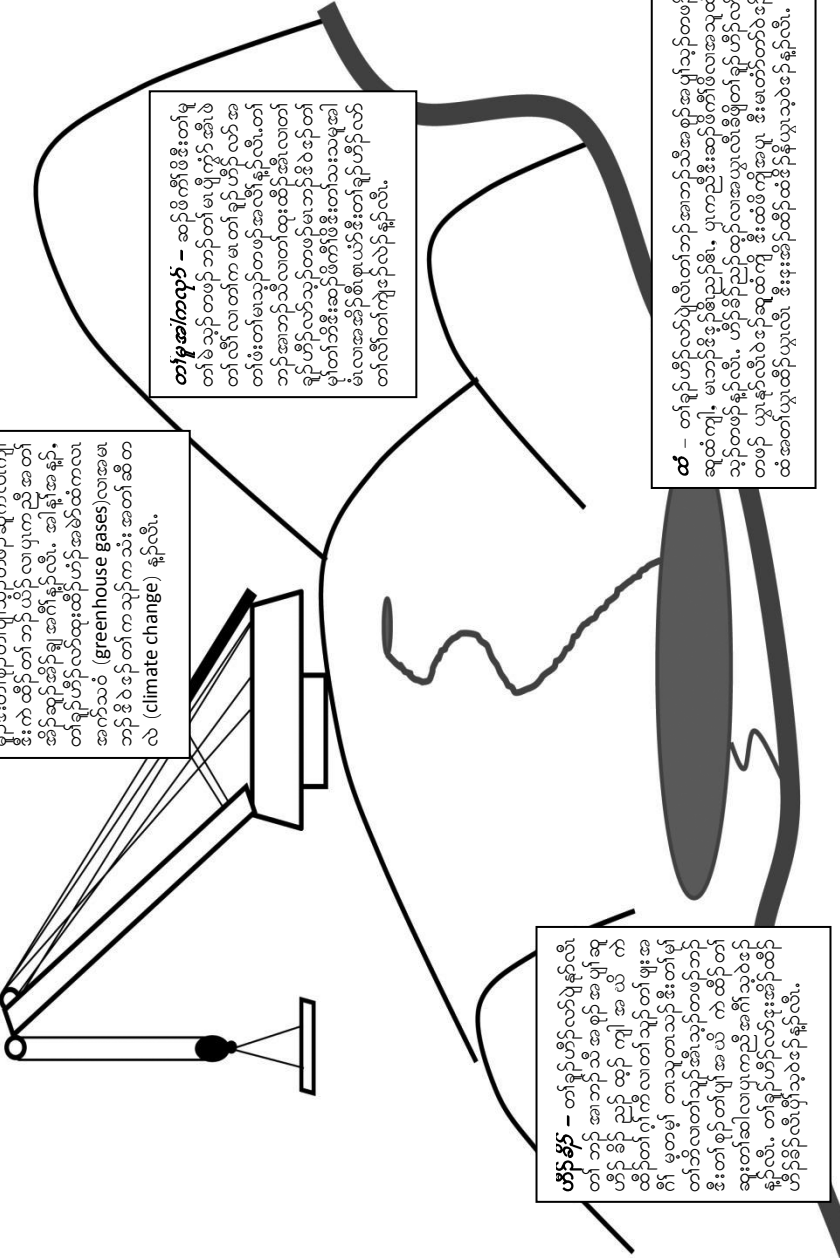
လၢကီၢ်ပယီၤပုၤ, ပယီၤသုးသ့ၣ်တဖၣ်ဟံးန့ၢ်မူဒါလၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ တၢ်တိာ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢအဂီၢ် ဇီးညီၣ်န့ၢ်ဟံးန့ၢ်တၢ်အခွဲးအ ယာ်လၢ ကလဲၤဆီလီၤအသုးမ့ၢ်သံၣ်ဘိလၢဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲလၢ အ ဝဲသ့ၣ်လဲၤတတုၤဇီးတပၤဘၣ်ဝဲလၢအပူၤကွံာ်သ့ၣ်တဖၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ. လံာ် တၢ်ဟံးဖျါအါဘၣ်ဟံးဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢ ပယီၤသုးသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်ပုၤလီၢ်က ဝီၤဖိ, ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ပုၤသဝီဖိအတၢ်ဖိတၢ်လံာ်ဇီးတၢ်အိၣ်ယၤသ့ၣ်တဖၣ်, မၤ ဆူးမၤဆါပုၤသဝီဖိ, မၤတရီၤတပါတၢ်ဇီးမၤသံမၤဝီၤလီၢ်ကဝီၤသဝီဖိသ့ၣ် တဖၣ်လၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသုးဖိဇီးလီၢ် ကဝီၤသုးခိၣ်သုးန့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တဘျီတခိၣ်ဆိးကါဝဲဒၣ်ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိလၢတၢ် တ့ထီၣ်အီၤလၢတၢ်မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ် ဇီးမၤတၢ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ် ဇီးတၢ်ကူၣ်လဲာ်မၤကၤသ့ၣ် ဇီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိမံၤလၢအိၣ်ဝဲဒၣ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

ကယံး - တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢထုးထီၣ်ဖၣ်ကပုၤဒီးတၢ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်ဆူကလံၤကျိၤဒီးကထီၣ်တၢ်ဘၣ်လိာ်လၢပုၤကညီအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ခူၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အန့ၣ်. တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢထုးထီၣ်ဟီၣ်အဖၣ်ထံကလၢအကံၤသ့ၣ် (greenhouse gases) လၢအဖၣ်ဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်တၢ်ကသ့ၣ်ကသံးအတၢ်ဆီတလ (climate change) န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဖျါအါကလုၢ် - ဆၣ်ဖိတၢ်ဖိဒီးတၢ်ဖျါတၢ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ဖျါကံၤအါဖဲတၢ်လီၤလၢတၢ်ကဖၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖဲတၢ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်အလီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီလၢတၢ်ထုးထီၣ်အါလၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်ဖၣ်ဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်တၢ်ဖျါတၢ်ဖျါဒီးဆၣ်ဖိတၢ်ဖိဒီးတၢ်သးသးအါဖဲလၢအဆၣ်ဖိဖဲဖဲယံၣ်ဒီးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်လီၤတၢ်က့ၤဒၣ်လၢန့ၣ်လီၤ.

ထံ - တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢပုၤလိာ်တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအစုၣ်အဖျါသ့ၣ်တဖၣ်ဆူထံကျိၤ. ဖၣ်ဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်ညါန့ၣ်လီၤ. ပုၤကညီဒီးဆၣ်ဖိတၢ်ဖိလၢအသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ညါထုၣ်လၢအယုၤလိာ်ဖျါတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတဖၣ်ပုၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲဒၣ်ဆူထံကျိၤဒီးထံဖိကျိၤအဖျါဒီးဖဲတၢ်ဘၣ်သ့ၣ်ထံအတၢ်ပုၤလိာ်ပုၤလိာ်. ဒီးဒီးဆၣ်ဖိတၢ်ဖိတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဟီၣ်ခိၣ် - တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢပုၤန့ၣ်လီၤတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအစုၣ်အဖျါသ့ၣ်တဖၣ်ဆူဟီၣ်ခိၣ်ညါထုၣ်ကျိၤအယံၣ်ကထီၣ်တၢ်ပုၤကလၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖျါအစုၣ်အဖျါဒီးတၢ်ဖျါတၢ်ဆီလၢတၢ်သ့ၣ်အါသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ဖျါတၢ်ဖျါအယံၣ်ကထီၣ်တၢ်ဆူတၢ်ဆဲလၢပုၤကညီအဂီၢ်သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢဒီးဆၣ်ဖိတၢ်ဖိဟီၣ်ခိၣ်လိာ်ပုၤသ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ.



တၢ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ် - တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအတၢ်ဟးဂ့ၢ်ဟးဂီၤ

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအမံၤဟူသ့ၣ်ဖျါလၢကီၢ်ပယီၤအပူၤမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ချ့ၣ်တီၢ်ဂီၤလၢလဲးပဒီ (Letpadaung) လၢစကဲကီၢ်ခီ (Sagaing Division) လၢအဘၣ်တၢ်ဟးအီၤလၢတရူးကူၣ်ပနံၣ်လၢအမံၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ် ဝဲန့ၢ်ဘီ (Wanbao) ဒီးကူၣ်ပနံၣ်လၢပယီၤသးပဒီၣ်ဆီၣ်ထွဲဒီးမၤစၢအီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်လီၤတၢ်ကျဲဒီးဝဲးဖိကဟၣ်တၢ်မၤလိၤ လၢအကတၢ်ကတီၤက့ၤတီၢ်ဂီၤဝဲတၢ်ချ့ၣ်အီၤဝဲအလီၢ်ခံသ့ၣ်တဖၣ် မၤဘၣ်အဘၣ်သီဝဲဒၣ်ကလံၤ, ဟီၣ်ခိၣ်, ဒီးထံနိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လီၢ်ကဝီၤဖူဖိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဆူးဆါထီၣ်ဝဲ ဒီးတနီၤဘၣ်သံကွံာ်ဝဲဒၣ်ခိဖျိ တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီအံၤအိၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တီၢ်ကျဲၤအံၤ ဘၣ်တၢ်ပတုာ်ကွံာ်အီၤဝဲ (၂၀၁၃) နံၣ် မ့ၢ်လၢအမၤဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးပုၤလီၢ်ကဝီၤဖိဒီး ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်အယီၤန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢၣ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤအံၤ တၢ်စးထီၣ်မၤကဒါက့ၤအီၤဝဲအပူၤကွံာ်တယံာ်တမိၢ်ဒီးဘၣ် ဒီးပဒီၣ်ပုၤဘၣ်မူဒါလၢဘျီၣ်ဒိၣ်ကရၢ (parliament) အါဂၤ စံးကတီၤလိာ်အသးလၢတၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ယုၣ်လီၤဘျါလီၤအီၤတန့ၢ်ဒီးဘၣ်ဒၣ်လဲာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ် တဘိးဘၣ်ရၢလီၤဝဲဒၣ်တၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) မ့တမ့ၢ် တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်ဆူကမ့ၢ်အအိၣ်ဘၣ်. ပုၤလီၢ်ကဝီၤဖိအဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်လၢအအိၣ်အါန့ၢ်ဒီး (၁၀၀) အ့ၤကၢၢ် လၢတၢ်သ့ၣ်နံၣ်သိဒီးတၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိအဂၤသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်တၢ်ဟးန့ၢ်ဆၢၣ်အီၤလၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်ဂၤယာ်အီၤန့ၣ်လီၤ. လီၢ်ကဝီၤပုၤထူဖံာ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ဟ့ၣ်အီၤစ့အိၣ်လိးဘၣ်ဆၢၣ် တတူၢ်လိာ်ဝဲဒၣ်ဘၣ်, တဲဝဲဒၣ်လၢ စ့အိၣ်လိးသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒၣ်ထဲတစးဖိလီၤ ဒီးတမ့ၢ်တၢ်လၢအကမၤစၢအဝဲသ့ၣ်လၢ ခါဆူညါတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအဂီၢ်ဘၣ်. ခဲအံၤအဝဲသ့ၣ်အတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအတၢ်ဖံးတၢ်မၤကျဲၤကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ် လီၤမၤဒီးဟးဂီၤကွံာ်ဝဲဒၣ်လံန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်အဂီၢ် တၢ်ဘျၢသဲးစးမနုၤတဖၣ်အိၣ်လဲၣ်

မုၢ်မဆါတနံၤအံၤ တၢ်ဘျၢသဲးစးလၢအဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်လၢ ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ် (၁၉၉၄) တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်ဘျၢသဲးစးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘျၢ သဲးစးအံၤ မၤလိာ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်ကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကဘၣ်မၤဝဲဒၣ် တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤအတၢ်တိာ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ် ဒီဖျိတၢ်ဟးဂုၢ်ဟးဂီၤလၢအအိၣ် ထီၣ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်သ့ၣ်တဖၣ် အယိၣ်န့ၣ်လီၤ. န်တၢ်ဘျၢသဲးစးအသိး, တၢ်လီၢ်လၢတၢ်ပာ်ပနီၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်အချၢ (ဟီၣ်လၢ်တၢ်အိၣ်ယၢအပျံၤ ကွီၤဒီးလၢ်လၢ်ဒိၣ်ပျၢဒိၣ်အကဝီၤ)လၢကူၣ်ပနံၣ်မ့ၢ်အဲၣ်ဒီးခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တခီ ကူၣ်ပနံၣ်ကဘၣ်မၤန့ၢ်တၢ်ပျဲလၢလီၢ်ကဝီၤဟီၣ်ခိၣ်ကစၢ်လၢအပၤဘၣ်ဟီၣ် ခိၣ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤအံၤအအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်, လၢကလုာ်ဖျၢအတၢ်လီၢ် တၢ်ကျဲၤအါတီၤန့ၣ် ကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ်ဒီးတၢ်န့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် အလံာ်အုၣ်ကီၤလၢအဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်လီၤအီၤလၢပဒိၣ်ဘၣ်အယိၣ် တၢ်ဘျၢသဲးစး တဘျၢအံၤတမ့ၢ်တၢ်လၢအကဒီသဒါကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် ဝဲ တၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်အီၤအခါဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ကမုၢ်လၢအိၣ်ဒီးတၢ်န့ၢ်ပၤဟီၣ်ခိၣ်က ပံာ်အလံာ်အုၣ်ကီၤဒၣ်လဲာ်, ပဒိၣ်အိၣ်ဒီးအစိကမိၤလၢကဟံးန့ၢ်ကွံာ်အ ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်သ့ ဝဲတၢ်မ့ၢ်ဆၢတဲာ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိာ်ကျဲၤအံၤကဲ ဘျၢးလၢထံကီၢ်အဂီၢ်နီၢ်နီၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. န် (၂၀၀၈) တၢ်ဘျၢသဲး စးခိၣ်သ့ၣ်တၢ်ကွဲးဟံးလီၤအီၤအိၣ်ဝဲအသိး, န့ၣ်ဆၢဒီးဟီၣ်လၢ်တၢ်အိၣ်ယၢ ခဲလၢာ် ဘၣ်ထွဲဒီးထံကီၢ်ပဒိၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကတိအံ၊ ကိပယီပဒိၣ်ကွဲးထူးထီၣ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ဘျၢသဲးစး
အသီတဘျၢၣ် လၢတၢ်ပၢ်ဂၢ်ပၢ်ကျၢအိၣ်ဖဲ (၂၀၁၄) နံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ။

ကိပယီအိၣ်စ့ၢ်ကိးဒီးတၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤကွၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဘျၢသဲ
စးတဘျၢၣ်န့ၣ်လီၤ။ တၢ်ဘျၢသဲးစးတဘျၢၣ်အံၤဟ့ၣ်စိဟ့ၣ်ကမီၤ တၢ်ရဲၣ်သဲက
တီၤခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးသ့ၣ်ပျၢ်ကိတိၣ်ဝဲၤကျိၤလၢ ကပၤဆၢရဲၣ်ကျဲၤကွၢ်ခိၣ်ယၢ
န့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ။ ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ
အတၢ်ဖံးတၢ်မၤန့ၣ်, တၢ်မၤလၢ တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤကွၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးသ့ၣ်
ပျၢ်ကိတိၣ်ဝဲၤကျိၤမၤအိၣ်သ့တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ -

- ငှးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢလၢအဘၣ်ထွဲဒီး တၢ်ဘၣ်အဘၣ်
သီဖဲလဲၣ်တကလုာ်လဲၣ်ဒီးဆံးအါလဲၣ်မး တၢ်ဟ့ၣ်အခွဲးလၢတၢ်မၤအိၣ်
သ့, ဒီး တၢ်လၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်တဖၣ်ကဘၣ်မၤစ့ၤလီၤတၢ်
ထူးထီၣ်တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီတဖၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်
- ငှးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢလၢတၢ်ကမံသမိးကွၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်
အတၢ်ဘၣ်ဒီးဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် (EIAs), တၢ်သမံသမိးသ့ၣ်တဖၣ်လၢ
ဘၣ်တၢ်တဲၤပျါထီၣ်အဂ့ၢ်ဖဲလၢလၢအသိး
- ငှးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကွၢ်စူၣ်ကယၢ်အတၢ်မၤအကျိၤအကျဲၤလၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်
လၢအတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီသ့ၣ်တဖၣ်
- မၤတၢ်ဆၢတဲာ်လၢတၢ်ဟ့ၣ် မ့တမ့ၢ် တဟ့ၣ်တၢ်ပျဲလၢပျၢ်နီၢ်တဂၤတၢ်ချ့ၣ်
ဟီၣ်လၢတၢ်တိၣ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်
- ယုထီၣ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကဟ့ၣ်စ့ၤလၢတၢ်ရဲၣ်
သဲကတီၤကွၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်တိၣ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢ တၢ်ကမၤဂ့ၤ

ထိပ်ကွေ့တံဘက်ဘက်ထံးဒီးတံဟးဂုင်ဟးဂီလုကူပ်ပနံင်မအီလုသုင်တဖင်, ဒီး

- ကွေ့ထွဲတံမအကျိအကျဲလုအဘင်ထွဲဒီး တံမတံစံင်ညီင်ဒီးတံသိင်ယီင်ဘင်ယးခိင်ယုနုဆာင်အတံဟးဂုင်ဟးဂီလုသုင်တဖင်. ကမုာ်ဒီးကူပ်ပနံင်လုအမဟးဂီတံသိင်တံသီ ခိဖျိတံမဘင်အဘင်သီဒီးတံမဟးဂီခိင်ယုနုဆာင်သုင်တဖင် တံကအိင်လိးအီ မုတမုာ် ထာနုင်အီလုယိင်ပုလု, ဘင်ဆင်ကိတိင်ဝဲကျိအံမုာ်ထံင်ဝဲလုတံဂုလုထံကိာ်အဂီတခိ ဝဲကျိအံကဆာတံဝဲလုတဟ့င်တံစံင်ညီင်ဆုပုလုသုင်တဖင်အံဘင်သုဝဲဒင်နုင်လီ.

တချုးဒီးလုတံခူင်ဟိင်လုအတံပံးတံမစးထိင်အသးဒီးဘင်နုင်, ကူပ်ပနံင်ကဘင်မဝဲဒင်တံသမံသမိးခိင်ယုနုဆာင်အတံဘင်ဒီးဘင်ထံး (EIA) နုင်လီ. တံသမံသမိးကုခိင်ယုနုဆာင်အတံဘင်ဒီးဘင်ထံး မုာ်တံယုသုင်ညါဝဲဒင်တံတိင်ကျဲအတံဘင်ဒီးဘင်ထံးလုခိင်ယုနုဆာင်သုင်တဖင်ဒီး ဘင်တံမအီလုပုလုဘင်သုင်တဖင်နုင်လီ. တံသမံသမိးကုခိင်ယုနုဆာင်အတံဘင်ဒီးဘင်ထံး (EIA) အံ တံမအီဒ်သိးကဒုးသုင်ညါပုကိးဂုဒီးလုအမတံတိင်ကျဲ မုတမုာ် ဘင်ဒီးဘင်ထံး ဒီးတူာ်ဘင်တံခိဖျိတံတိင်ကျဲသုင်တဖင် လုတံဂုင်တံကျိအလုအပုလု ဒ်သိးကသုမတံဆာတံလုအဘင် လုတံကဘင်ဆဲးမတံတိင်ကျဲအံဒ်လဲင်အဂုာ်နုင်လီ.

လုတံကဒုးလိင်ထိင်ဖးထိင်တံသမံသမိးကုခိင်ယုနုဆာင်အတံဘင်ဒီးဘင်ထံး (EIAs) အဂီ, ပဒိင်ကွဲးပတြိင်ယံတံသိင်တံသီတံဘျုသုင်တဖင်, ဒီးတံသိင်တံသီတံဘျုသုင်တဖင်ဟံဖျါထိင်ဝဲဒင်လု တံသမံသမိးကုခိင်ယုနုဆာင်အတံဘင်ဒီးဘင်ထံးကဘင်ပင်

ယုတ်ဒီးခိၣ် ဃၤန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢအကကဲထီၣ်သးသ့
သ့ၣ်တဖၣ်ခဲလၢၣ် (အဂ့ၤမ့ၢ်ဂ့ၤ အအၢမ့ၢ်ဂ့ၤ)

- တၢ်ကဘၣ်ကွၢ်ဆိကမိၣ်ထံက့ၤတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢအကကဲထီၣ်သး
သ့ၣ်ခိဖျိတၢ်တီၣ်ကျဲလၢတၢ်မၤအီၤလၢတၢ်လီၤလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အဖီ
ခိၣ်, မ့တမ့ၢ် တၢ်မၤအီၤကျဲလၢအဂၤ
- တၢ်ကဘၣ်ကွၢ်တၢ်လၢကျဲအကပၤကပၤ လၢတၢ်ကမၤစ့ၤလီၤတၢ်တီၣ်
ကျဲအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်, တၢ်ကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်လၢတၢ်
မၤကျဲကျဲဒ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးတၢ်လၢၣ်ဘျုးလၢၣ်စ့ၤကလီၤလၢထဲလဲၣ်
န့ၣ်လီၤ.

အလီၤအိၣ်ဝဲလၢ ပကဘၣ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢၢ်စ့ၢ်ကီး ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်တၢ်ပၣ်
ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ် (international standards) လၢတၢ်ကဘၣ်မၤဒီးဒုးလိၣ်
ထီၣ်ဖးထီၣ်တၢ်သမံသမိးက့ၤခိၣ်ဃၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒ်လဲၣ်အ
ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ပဒိၣ်အတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျုးပတြီၣ်သ့ၣ်တဖၣ် တမ့ၢ်တၢ်လၢ
အကဖီၣ်သံးတၢ် မ့တမ့ၢ် ပံးန့ၢ်ဂ့ၢ်ဝီတုၤလီၤတီၤ ဒ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်တၢ်သိၣ်
တၢ်သီတၢ်ဘျုးလၢတၢ်ပၣ်ပနီၣ်ယၢ်အီၤအသိးဘၣ်. တၢ်လၢအရ့ၤဒိၣ်ကတၢ်
တမံမ့ၢ်ဝဲ, ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်တၢ်ပၣ်ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်ပၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒ်လၢ တၢ်
သမံသမိးက့ၤခိၣ်ဃၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) ကဘၣ် -

- ဒုးပၣ်ယုၣ်ကမ့ၢ်လၢအကဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးခိဖျိတၢ်တီၣ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အ
တၢ်ပၣ်ယုၣ်မၤသကိးတၢ်, ဒီး
- တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိလၢအအိၣ်လၢတၢ်သမံသမိးက့ၤခိၣ်ဃၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်
ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးပူၤသ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ကဘၣ်ရၤလီၤအီၤလၢကမ့ၢ်အကျိ
န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တအိၣ်လၢပဒိၣ်အတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျုးအပူၤ
ဒၣ်လဲၣ်ဘၣ်ဆၣ်, ကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကြးလူၤပိၣ်မၤထွဲၣ် ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်
တၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

လၢခံကတၢၢ်, ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ပတံထီၣ်လၢကပၣ်ဃုာ်မၤသကိးတၢ်ဒီး
ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်အတၢ်အၢၣ်လီၤလၢအဘၣ်တၢ်ကိးအီၤလၢ စးဖိကဟၣ်တၢ်မၤ
လၢအထူးထီၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်အိၣ်ယၢၤလၢတၢ်ထံၣ်အီၤဖျိဖျိဖျါဖျါသ့ၣ်တၢ်တိၣ်
ကျဲ (*Extractive Industries Transparency Initiative-EITI*) ဝဲ (၂၀၁၄) နံၣ်
အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. အံၤအထံၤအၢ (EITI) ကရၢဖိ မ့ၢ်ထံကီၢ်ပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်
လၢအအၢၣ်လီၤဝဲလၢ ကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျုးလီၤလီၤဆိဆိလၢ
မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်အကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, လၢအပၣ်ဃုာ်စ့ၢ်ကိးဒီးတၢ်ခူၣ်
ဟီၣ်လၢန့ၣ်လီၤ. လၢအံၤအထံၤအၢ (EITI) အတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျုးအဖိ
လၢ, ထံကီၢ်ပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ကျိၣ်စ့လၢအဒီးန့ၣ်ဘၣ်ဝဲ မ့
တမ့ၢ် အတၢ်ဟဲန့ၣ်လၢမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဆူက မျၢၢ်အကျါဖျိဖျိဖျါ
ဖျါန့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိး ကဘၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ကျိၣ်စ့လၢအ
ဘၣ်ဟ့ၣ်ဆူပဒိၣ်အအိၣ်လၢကမျၢၢ်အကျါဖျိဖျိဖျါဖျါန့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤမ့ၢ်ဒ်
သိးတၢ်ကတြီဆာဝဲဒၣ်တၢ်အိၣ်ကဘျံးအိၣ်ကဘျုးဒီးတၢ်အိၣ်ခိၣ်ဖးလၢဆီ
ဒီးဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢထံဖိကီၢ်ဖိကမျၢၢ် ဒီးကမျၢၢ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ်
လၢတၢ်လူၤဃုာ်သ့ၣ်ညါဝဲဒၣ်ပဒိၣ်ကျိၣ်စ့အတၢ်ဟဲန့ၣ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ
အိၣ်ဆံးအါ ဒီးကျိၣ်စ့သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်သူအီၤဒ်လဲၣ်အဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ကီၢ်ပယီၤ
အံၤတၢ်မ့ၢ်တူၢ်လိာ်အီၤဒ်ကရၢဖိတဖုအသိးတခီ, ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ဒီးတၢ်ခူၣ်
ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်စးထီၣ်တီၣ်ထီၣ်အလံာ်ဟံၣ်ဖျါဝဲ
(၂၀၁၅) နံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်သ့ဉ်သ့ဉ်ပကနီဟူဘဉ်ပှထဲဝဲလၢ ကီၢ်ပယီၤမ့ၢ်ပဉ်ဃုာ်မၤသကိး တၢ်ဒီး အံၤအၤထံၤအၤ (EITI) လံၤန့ၣ် တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးခိဖျိတၢ်ချုာ်ဟီၣ် လၢတၢ်တိာ်ကျဲၤသ့ဉ်တဖၣ် တၢ်ဘျါလီၤအိၤကန့ၢ်ခဲလၢန့ၣ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ် တၢ်အံၤတမ့ၢ်တၢ်အမ့ၢ်အတီဘဉ်. အံၤအၤထံၤအၤ (EITI) မၤစၢဝဲဒၣ်တၢ် ဃုာ်လီၤဘျါလီၤကွံာ်တၢ်အိၣ်ကဘျးအိၣ်ကဘျုာ်ထဲတမံၤစးန့ၣ်လီၤ. အံၤအၤ ထံၤအၤ(EITI) တမၤဘဉ်ထွဲဒီးခိၣ်ဃၢန့ၣ်ဆၢဉ်, ပှၤဂ့ၢ်ဝီ, မ့တမ့ၢ် တၢ်အိၣ် ဆုၣ်အိၣ်ချုၤ အတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးခိဖျိတၢ်ချုာ်ဟီၣ်လၢနီတမံၤဘဉ်န့ၣ်လီၤ.

မတၤဆၢတဲာ်လၢ

တၢ်ကမၤတၢ်ချ့ဟီၣ်လၢအတၢ်မၤလဲၣ်

ဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢအအိၣ်လၢပယီၤပဒိၣ်အတၢ်ပၤအဖီလၢ တဖၣ်, ပဒိၣ်ကရၢအါဖၣ်အမ့ၢ် တၢ်ချ့ဟီၣ်လၢကိတိာ်, ထံကီၢ်ပုၤန့ၢ်စိန့ၢ် ကမီၤခၢၣ်စး (ခိၣ်မံးရှၢၣ်) လၢခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီသ့ၣ်တဖၣ် (National Commission for Environmental Affairs) ဒီးထံကီၢ်တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤက့ၤ ခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢၣ်ကမံးတံာ် (National Environmental Conservation Committee) သ့ၣ်တဖၣ် အိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်ကမီၤလၢကမၤတၢ်ဆၢတဲာ်လၢ တၢ်ချ့ဟီၣ်လၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲၤလၢအအိၣ်လၢကလုာ်ဖျၢၣ်စိာ်စုကဝဲၤအဖီလၢ သ့ၣ်တဖၣ်, ကလုာ်ဖျၢၣ်ခိၣ်န့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်အၢၣ်လီၤတူၢ်လီၤ မ့တမ့ၢ် ဟ့ၣ်တၢ်ပျဲလၢတၢ်ချ့ဟီၣ်လၢတၢ်ဖံးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤအခီ ပညီမ့ၢ်ဝဲ ပုၤဟ့ၣ်တၢ်ပျဲသ့ဒီးဟ့ၣ်တၢ်ပျဲပၤ မ့ၢ်ဝဲဒၣ်လီၤကဝီၤပုၤဘၣ်မူဘၣ် ဒါ, လီၤခၢၣ်သးပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါ, မ့တမ့ၢ် ပုၤခံဖုလၢၣ်န့ၣ်လီၤ.

ပဒိၣ်ဒီးထံရှၢၣ်ကီၢ်သးခိၣ်န့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဟ့ၣ်တၢ်ပျဲလၢတၢ်ကမၤတၢ်ချ့ဟီၣ်လၢလၢတၢ်ဂ့ၢ်အါမံၤ, ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လၢအပၣ်ဃုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ -

- ထံ့ကိုကျိန်စုအတတ်ဟဲန့ဒိဖျိတတ်ကူလဲမကေ
- ကျိန်စုလပဒိန်အဂီဒိဖျိကူပနံန့သ့တဖန်ဟ့တတ်ခိတတ်သွဲဒီးတတ်အဘူးအလဲသ့တဖန်
- ဒီးန့ဒိန်ဖးလတ်ဆိုးလကူပနံန့ (ဒ်တတ်အိန်သးတနီနီအဖိခိန်)
- တတ်ချုန်ဟိန်လတ်တတ်ဖံးတတ်မဒီးကျိန်စုတတ်ဟဲန့လပုလီကဝီဖိသ့တဖန်အဂီကအိန်သ့သ့ (ဘန်ဆန် တမ့တတ်မလအကကီန်ဘန် ဒိဖျိပုလီကဝီဖိသ့တဖန် အတတ်လုအိန်သးသမူလတတ်ထုစံဖဲဒူး, တတ်မအိန်ညှိ, ဒီးတတ်ယုအိန်ယုအီလပုလ်ကျါတတ်သ့တဖန်လအဒီးသန့ထီန်အသးလဟိန်ခိန်ကပံင်သ့တဖန်လီမာ်ကွံဒိဖျိတတ်ချုန်ဟိန်လတ်အယိ)
- တတ်ရုလိန်မုန်လိန်လထံဂုကီဂဒီးတတ်ချုန်ဟိန်လတ်ကူပနံန့အဘာန်စာဂုထီန်

ဒ်အဝဲသ့အတတ်လီယုထံင်သ့ညါတတ်လီတတ်ကျဲလ၊ တတ်ကမတတ်ချုန်ဟိန်လတ်အဖိခိန်, ကူပနံန့သ့တဖန်ကဘန်မတတ်ဆာတ်လ၊ တတ်ကချုန်ဟိန်လတ် ဖဲတတ်လီသ့တဖန်အံ့မုတ်လအဘျူးအဖျိန်အိန် မ့တမ့ တအိန်ဘန်လဲန့လီ. ကူပနံန့အတတ်ပညိန်ဖိတတ်လတတ်ချုန်ဟိန်လတ်မုတ်ကမန့စုအဂီန့လီ. လတတ်န့အယိ, ကူပနံန့ကြူးဆိကမိန်တတ်သံကွံဒ်အမုတ် -

- မှု့ဟီၼ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တီးလုၢ်ဒိၼ်ပွၤဒိၼ် အိၼ်လၢအိၼ်လီၼ်လၢတၢ်ကၢၼ်ဟီၼ်လၢတၢ်မၤအဂီၢ်စ့ၢ်ကိးဧါ
- မှု့နီၢ်ခိက့ၢ်ဂီၤအတၢ်လီၤဘၼ်ယိၼ် (physical risks) လၢအကၢဒူးအိၼ်ထီၼ်တၢ်ဂ့ၢ်ကိလၢတၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢ မ့တမ့ၢ် တၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢအတၢ်မၤအံၤ တၢ်လၢတကဲထီၼ်လိၼ်ထီၼ်ကအိၼ်စ့ၢ်ကိးဧါ (အဖိ, တၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢလၢအိၼ်လၢဟီၼ်ခိၼ်ဟူးအလီၢ်န့ၼ် မှု့တၢ်လီၤဘၼ်ယိၼ်တခါ မှု့လၢ ဖဲဟီၼ်ခိၼ်ဟူးအဆၢကတီၢ်တၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢအလီၢ်အံၤလီၤပျီၢ်သ့န့ၼ်လီၤ.)
- မှု့ထံၼ်ကီၢ်သဲးတၢ်လီၤဘၼ်ယိၼ် (political risks) အိၼ်စ့ၢ်ကိးဧါ. ထံၼ်ကီၢ်သဲးတၢ်လီၤဘၼ်ယိၼ် ကဲထီၼ်အသးသ့ ဖဲထံၼ်ကီၢ်သဲးတၢ်အိၼ်သးလၢထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတကၢ်တကျၢၤဘၼ်အပိၤ, ဒ်အမှု့ကီၢ်ပယီၤအတၢ်အိၼ်သးအသိး. ထံၼ်ကီၢ်သဲးတၢ်လီၤဘၼ်ယိၼ်လၢအဂၤသ့ၼ်တဖၼ်မှု့ဝဲ ပဒိၼ်ခဲအံၤတဖုဆိတလဲအတၢ်ဆိကမိၼ်ဆိကမး, မ့တမ့ၢ်ပဒိၼ်လၢအသီတတဖုပတၢ်ဒီးမၤတၢ်ဆၢတၢ်သ့ၼ်တဖၼ်လၢ အဒူးအိၼ်ထီၼ်တၢ်ဂ့ၢ်ကိလၢတၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢတၢ်ဖံးတၢ်မၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢတၢ်မၤလၢအကဲထီၼ်အသးတသ့ဘၼ်ဒ်အမှု့ထူးကွံၼ်တၢ်ပျဲလၢတၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢတၢ်တိၼ်ကျဲၤအဂီၢ်, မၤပံးထီၼ်တၢ်သိၼ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢဘၼ်ပးတၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢ, မ့တမ့ၢ် ဟံးန့ၢ်ဂ့ၢ်ဝီသ့ၼ်တဖၼ်မှု့တၢ်လၢအဒူးအိၼ်ထီၼ်တၢ်ဒူးတၢ်ယၤသ့ ဖဲတၢ်ခူၼ်ဟီၼ်လၢအတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲသ့ၼ်တဖၼ်န့ၼ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်တဆံးတက့ၢ်

တၢ်ဆၢကတီၢ်အဂ့ၤကတၢၢ်လၢတၢ်ကပတုၣ်တၢ်
ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တီၢ်ကျဲၤမ့ၢ်ဝဲဖဲ တၢ်တစးထီၣ်မၤအီၤ
ဖံးဘၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. တၢ်တီၢ်ကျဲၤအံၤတၢ်မ့ၢ်ဆဲးမၤ
အီၤယံၣ်ထီၣ်တခီ, ကူၣ်ပနံၣ်ကဘျၢလီၤကျိၣ်စ့လၢ
တၢ်တီၢ်ကျဲၤအဂီၢ်အါထီၣ်, တၢ်ဟးဂူၣ်ဟးဂီၤ
ကအိၣ်အါထီၣ်, ဖိးတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤကအိၣ်အါထီၣ်လၢ
တၢ်ကပတုၣ်တၢ်တီၢ်ကျဲၤအံၤန့ၣ်လီၤ

**(ကူၣ်ပနံၣ်တအဲၣ်ဖိးလၢ, ကျိၣ်စ့လၢအဘျၢလီၤဝဲတဖၣ်ကဲ
ထီၣ်တၢ်ကလိကလီဘၣ်န့ၣ်လီၤ.)**

ပျူတဝါပဉ်ဃုာ်ပဉ်ဂီၢ်လၢ တၢ်မၤတၢ်ဆၢတဲာ်အဂီၢ်ကသုလၢကျဲၤဒ်လဲၣ်

တၢ်ဘဉ်သးလၢအသဘျူ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ၣ်ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိ (Free, Prior, and Informed Consent (FPIC))

ဘီမုၢ်စၢဖျိၣ်ကရၢဟ်ပနီၣ် ဒီးဆိၣ်ထွဲမၤစၢတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢတၢ်ဘဉ်
သးလၢအသဘျူ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ၣ်ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိ (FPIC) လၢ
ပျူထူလံၤဖိအပျူတဝါသ့ၣ်တဖၣ် (ကလုာ်ဖျိလၢအအိၣ်ဒီးအတၢ်ဆဲး
တၢ်လၢလီၤလီၤဆီဆီ ဒီးအတၢ်ဘဉ်ထွဲဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျိလီၤ
လီၤဆီဆီ လၢတၢ်ဆၢကတီၢ်ယံာ်တၢ်လံာ်အတီၢ်ပူ) သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်
လီၤ. တၢ်အံၤအဒိပညီမ့ၢ်ပဲ ပျူလၢအမၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ဖဲးတၢ်မၤသ့ၣ်တ
ဖၣ် ကဘဉ်သံကွၢ်ဆိပျူထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢ အကကွၢ်ဆၢတဲာ်တၢ်ဘဉ်
ဒိဘဉ်ထံး ခိဖျိတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ တချးလၢတၢ်ကစးထီၣ်မၤတၢ်တီၢ်ကျဲၤဒဲး
ဘဉ်အခါ, ဒီးပျူလၢအကဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးခိဖျိတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်
တၢ်ကဘဉ်ဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိဘဉ်ထွဲဒီး တၢ်တီၢ်ကျဲၤအတၢ်ဘဉ်
ဒိဘဉ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် ဒ်သိးအဝဲသ့ၣ်ကမၤတၢ်ဆၢတဲာ်လၢအဘဉ်ကသုအ
ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိလၢတၢ်ဟ့ၣ်နီၤလီၤတဖၣ် ကဘဉ်မ့ၢ်တၢ်အမ့ၢ်အ
တီ, ဒီးပျူလၢကဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် ကဘဉ်ဆၢတဲာ်တၢ်လၢတၢ်
သဘျူအပူၤနီၢ်နီၢ် ဒီးဟ်ဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ထံၣ်ဘဉ်ဃး တၢ်တီၢ်ကျဲၤ
အံၤအဂ့ၢ်အကျိ, ဒီးမၤအသုတမ့ၢ်လၢ ပျူအကတၢ်မၤဆူၣ်အီၤလၢကဘဉ်
တဲာ် မ့တမ့ၢ် စံၣ်ညီၣ်ဒီးသိၣ်ယီၣ်အဝဲသ့ၣ်ခိဖျိ အတၢ်ယုထၢတဂ့ၢ်အဂီၢ်
န့ၣ်လီၤ.

ကော်ပယီပဒ်ဆိုင်ထွဲဘီမိုဒါဖိုင်ကရုအတတ်ပတ်သး ဘဉ်ယးဒီးတတ်
ဘဉ်သးလၢအသဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘဉ်ဆဉ်
ကဆဲးစုမုၢ်ကျိၤလၢတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်အၢၣ်လီၤလၢ (FPIC) လၢအပူၤထံဖိကီၢ်ဖိ
သ့တဖၣ်အဂီၢ်တအိၣ်ဘဉ်, ဒီးတကတီၢ်ယီၤစ့ၢ်ကီး တနၢ်ဝဲလၢကလုာ်န့ၣ်
လၢအအိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့တဖၣ် တၢ်ကဘဉ်ဂံၢ်ယုာ်အိၣ် “ပူၤထူလံၤ
ဖိ” သ့တဖၣ်ဘဉ်, တၢ်ကတီၢ်အခိကညီလၢအမ့ၢ် “ပူၤထူလံၤဖိအံၤ” မ့ၢ်
ဘဉ်လိာ်အသးဒီးကလုာ်န့ၣ်လၢအအိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤသ့ပူၤဖၣ်လဲာ်န့ၣ်
လီၤ.တၢ်အံၤအခိပညီမ့ၢ်ဝဲ ကီၢ်ပယီၤပဒ်တအုၣ်ကီၤဝဲတၢ်ဘဉ်သးလၢအသ
ဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ (FPIC) လၢပူၤတဝါလၢအ
ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလၢတၢ်ချဉ်ဟီၣ်လၢတၢ်တိာ်ကျဲၤသ့တဖၣ်ဘဉ်အဂီၢ်ဘဉ်.
ဘဉ်ဆဉ်သနၢ်က့, တၢ်ဘဉ်သးလၢအသဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ညါ
တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ (FPIC) အံၤ မ့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမိုဒါတၢ်ပတ်ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်လၢ
တၢ်သ့ညါတၢ်လံၤအိၣ်အိၣ်မးတခါ ဒီးပူၤအါဂၢၢ်ဝဲလၢမ့ၢ်တၢ်လၢအကြးမ့ၢ်
ပူၤနီၣ်တဂၤအတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်တခါအသိးန့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်နၢ်ပၢ်ဒီးဆၢထၢၣ်လၢန
တၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢတၢ်ဘဉ်သးလၢအသဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ညါ
တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ (FPIC) တခီ (FPIC) ကမၤစၢၤန့ၣ် ဝဲနကတီၢ်သကိးတၢ်ဒီးလီၢ်
ကဝီၤပူၤတဝါ, ကူၣ်ပနံၣ်, ကမ့ၢ်တၢ်ကစီၣ် (media) ဒီးကမ့ၢ်လၢအဂၤ
သ့တဖၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. (FPIC) အံၤ ကမၤစၢၤန့ၣ်လၢတၢ်ပတ်ပူၤလီၤတၢ်က့ၤ
တၢ်လၢနလိာ်ဘဉ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲာ် ဒီးလၢတၢ်ဂ့ၢ်မနုၤလဲာ်အဖိခိၣ်,ဒီး
ကပတ်ပူၤလီၤတၢ်က့ၤစ့ၢ်ကီးတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤသ့တဖၣ် ဝဲကူၣ်ပနံၣ် မၤနအၢၣ်လီၤ
ယုာ်ဒီးအိၣ်လၢအတမ့ၢ် တၢ်ဘဉ်သးလၢအသဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီးသ့ညါ
တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘဉ်အခါန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကူၣ်လိာ်တၢ်ပိၣ်သကိးသ့ၣ်တဖၣ်

ဖဲကူၣ်ပနံၣ်ထံၣ်လိာ်သးဒီးပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အခါ တၢ်မနုၤကဲထီၣ်အသးလဲၣ်

ဒ်ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်တၢ်ဘျၢသဲစးအသိး ကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တလိၣ်ယု
အခွဲး မ့တမ့ၢ် မၤန့ၢ်တၢ်ပျဲလၢပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ် လၢတၢ်ကမၤတၢ်
ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဂီၢ်ဘၣ်. ဘၣ်ဆၣ်သနၢ်က့ ကူၣ်ပနံၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်အါဖုလၢ
အဲၣ်ဒီးထံၣ်လိာ်တဲသကိးတၢ်ဒီးပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဒ်သိးအဝဲသ့ၣ်အမံၤက
ဂ့ၤ ဒီးသူးသ့ၣ်လၢကပီၤကအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနံၣ်လၢအမၤတၢ်သမံ
သမိးက့ၤခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) (ဒ်တၢ်ပာ်ဖျါထီၣ်အီၤ
လၢထးအသိး) ဒ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢ အတၢ်ပာ်ပနီၣ်အိၣ်
ဝဲအသိး မ့ၢ်စ့ၢ်ကိးတၢ်ထံၣ်လိာ်တဲသကိးတၢ်ဒီးပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကူၣ်ပနံၣ်တၢ်လဲထံၣ်လိာ်ကတိၤသကိးတၢ်ဒီးပှၤတတၢ်လၢအကဘၣ်ဒိ
ဘၣ်ထံး ခိဖျါတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ အခိပညီတမ့ၢ်လၢ အဝဲသ့ၣ်
ပာ်လီၤအသးလၢကဟ့ၣ်တၢ်ပျဲ ဆူကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ် လၢတၢ်က
မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဂီၢ်ဘၣ်. အါစုအါဘျီ, တၢ်တၢ်ပိၣ်တၢ်ပိ (ဘၣ်တၢ်
ကိးအီၤလၢတၢ်ကူၣ်လိာ်တၢ်ပိၣ်သကိး) ဒ်အံၤတဖၣ် တၢ်တမၤအီၤလီၤတၢ်
လီၤဆဲးဒီးမ့ၢ်မ့ၢ်နီၢ်နီၢ်ဘၣ်. တၢ်ဂ့ၢ်ကိလၢအပၣ်ယုၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ -

- ကူၣ်ပနံၣ်တဲသကိးတၢ်ဒီးပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဖဲအဝဲသ့ၣ်မၤတၢ်လီၤယု
သ့ၣ်ညါတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲဝံၤအလီၢ်ခံ, မ့တမ့ၢ် တဲသကိး
တၢ်ဒီးပှၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဖဲအဝဲသ့ၣ်စးထီၣ်မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အဆၢ
ကတီၢ်န့ၣ်လီၤ (တမ့ၢ်တၢ်ဘၣ်သးလၢအချးဆၢချးကတီၢ်ဘၣ်).

မေ့ရန်တတ်သူတို့၏ကျိုး

တစ်မနက်ထိုင်အသားလဲ

ပျာတဝါအါဖုသုညါဆိတတ်ဂွတ်ကျိဘဉ်ဃး တတ်ကမတတ်ချင်ဟီၣ်လၢအတတ်ရဲၣ်တတ်ကျဲခိဖျိလီၢ်ကဝီတတ်ကစီၣ်, မ့တမ့ၢ် ထံၣ်ဘဉ် မ့တမ့ၢ် နၢ်ဟူဘဉ်လၢပျာလၢတတ်လီၢ်အဂၤ မ့တမ့ၢ် ပျာလီၤဆိသုၣ်တဖၣ်ဟဲန့ၣ်လီၤလၢအတတ်လီၢ်တတ်ကျဲ လၢတတ်ကမကွၢ်တတ်ဒီးထီၣ်ဒူးကွၢ်ဟီၣ်ကဝီတတ်လီၢ်တတ်ကျဲသုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးလၢတတ်ဆၢကတီၢ်အဂၤအဖိခိၣ်, ပျာတဝါသုၣ်တဖၣ်သုၣ်ညါကွၢ်တတ်ဂွတ်ကျိဘဉ်ထွဲဒီးတတ်ချင်ဟီၣ်လၢ ဖဲဟီၣ်လၢအတတ်ဖဲတတ်မၤကဲထီၣ်အသားလၢအဝဲသုၣ်တတ်လီၢ်တတ်ကျဲအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တုၤမ့ၢ်နသုၣ်ညါနၢ်ဟူဘဉ်လၢ တတ်ကမတတ်ချင်ဟီၣ်လၢလၢနဟီၣ်ကဝီတတ်လီၢ်တတ်ကျဲတဘျီယီၣ်န့ၣ်, အရူဒိၣ်မးလၢနကဘဉ်ကျဲးစၢမလိဒီးယုသုၣ်ညါအါထီၣ်တတ်ဂွတ်ကျိဘဉ်ထွဲဒီးတတ်ချင်ဟီၣ်လၢ ဖဲသိးကမၤစၢနၤလၢတတ်ကဘဉ်ဘျီလီၤတတ်ဂွတ်ကိၣ်လဲၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တတ်ကယုသုၣ်ညါဒီးမေ့ရန်အါထီၣ်တတ်ဂွတ်ကျိဘဉ်ဃးဒီးတတ်ချင်ဟီၣ်လၢတတ်တိၣ်ကျဲအံၤတမ့ၢ်ကျဲလၢအညီဘဉ်. တတ်ယုထၢကျဲလၢအဂၤလၢတတ်မၤအီၤသုသုၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲတတ်ထံၣ်လိၣ်တဲသကိးတတ်ဒီးလီၢ်ကဝီပဒိၣ်ပျာဘဉ်မုဘဉ်ဒါ မ့တမ့ၢ်ဘျီဒိၣ်ကရၢဖိသုၣ်တဖၣ်ဒီးယုသုၣ်ညါပျာလၢအသးအိၣ်စၢစၢနၤ, မ့တမ့ၢ် ဆဲးကျိးဒီးကရၢသဘျီဖဲအမ့ၢ် ကီၢ်ပယီၤခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢတတ်မၤသကိးတတ်ကရၢ (Burma Environmental Working Group) ဒီး ကညီဖိခိၣ်ယၤ ဒီး ပျာဂွၢ်ဝီတတ်မၤပျၢ်ဘျးစဲကရၢ (ခ့စၢ်) မ့တမ့ၢ် ဂံၢ်ခိၣ်ထံးကမျၢ်ကရၢ လၢကမၤစၢနၤ

လၢတၢ်ဃုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ် တိၣ်ကျဲအဂီၢ်တက့ၢ်.

နအဲၣ်ဒီးဃုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်ဘၣ်ဃး

တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ – တၢ်ကမၤအီၤတၢ်လီၤဖဲလဲၣ်, တၢ်ကခူၣ်ဟီၣ်လၢမ န့ၤတဖၣ်လဲၣ်, တၢ်ကခူၣ်အီၤအဒိၣ်အလဲၤထဲလဲၣ်, ကမ့ၢ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ ဖဲလဲၣ်တကလုာ်လဲၣ် (တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ဖးလဲၤ, တၢ်ခူၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်လၢ, တၢ်သးကွံာ်ကစၢ်ဒိၣ်ခိၣ်ဖျိတၢ်သူမ့ၣ်ပိၤ, မ့တမ့ၢ် တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢလၢထံ ကျိပူၤ), တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢတၢ်ကမၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲက ယံာ်ဆံးယံာ်လဲၣ်, ဒီးတၢ်ကစးထီၣ်မၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢဆံးယံာ်လဲၣ်.

ကူၣ်ပနံၣ် – မ့ၢ်မတၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်, ဟဲဖဲလဲၣ်, ကီၢ်ချၢကူၣ်ပနံၣ်ခါ, မ့ၢ် အမၤသကိးတၢ်ဒီးကူၣ်ပနံၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပူၤခါ, ကူၣ်ပနံၣ်အံၤအပူၤကွံာ်မၤ တၢ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢလၢတၢ်လီၤဖဲလဲၣ်, ဒီးမ့ၢ်တၢ်ကစီၣ်လၢတၢ်ကွဲးအီၤဘၣ် ဃးကူၣ်နံၣ်အတၢ်တိၣ်ကျဲအိၣ်စ့ၢ်ကိးခါ.

တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် – မ့ၢ်ကူၣ်ပနံၣ်မၤတၢ်တၢ်သမံသမိးခိၣ်ဃၢ န့ၤဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) စ့ၢ်ကိးခါ, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးခိၣ်ဖျိတၢ် တိၣ်ကျဲလၢဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၤတၢ်ကျဲအံၤ ကမ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်.တၢ် ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၤလၢအဂၤတခါလၢလၢအံၤမ့ၢ်ဝဲ, “မၤတၢ်သမံသမိးခိၣ်ဃၢန့ၤဆၢၣ်အ တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢနနီၢ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲ”, ဒီးကမၤစၢၤန့ၤလၢတၢ်ကန့ၢ်အါထီၣ် တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

မတော်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး လၢနနီၢ်ကစၢ်

ဒ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမုၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢအတၢ်ပၣ်ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲအသိး, တၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIAs) ကဘၣ်ဒုးပၣ်ယုၣ်က မျၢၢ်လၢအကဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးခိၣ်ဖျိတၢ်တီၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ပၣ်ယုၣ်မၤသကိးတၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢၣ်သန့က့ ကူၣ်ပနီၣ်ခဲလၢၣ်တဒုးပၣ်ယုၣ်လီၤကဝီၤကမျၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ဖဲအဝဲသ့ၣ်မၤတၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအခါဘၣ်, ဒီးလၢတၢ်အိၣ်သးတနီၤနီၤအဖီခိၣ်ဒ်လၢၣ် အဝဲသ့ၣ်တၢ်တၢ်ပီၣ်ကူၣ်လိာ်သကိးတၢ်ဒီးလီၤကဝီၤကမျၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တၢ်တမၤအီၤလီၤတံၢ်လီၤဆဲး, မုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်, ဒီးဘၣ်ဘျီးဘၣ်ဒါဒ်တၢ်ပၣ်ဖျါလၢထးအသိးန့ၣ်လီၤ.

ပှၤတဝါသ့ၣ်တဖၣ်မၤဆူၣ်ထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်ကပတုၣ်ကွံာ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢၣ်တၢ်တီၢ်ကျဲသ့ၣ် ခိၣ်ဖျိတၢ်မၤတၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢအနီၢ်ကစၢ်ဒ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနီၣ်မ့ၢ်ဒိကန့ၣ်နၤတခီ, တၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) လၢနမၤအံၤနဟ့ၣ်ခိၣ်ဟ့ၣ်နီၤဒီးအဝဲသ့ၣ်သ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. နသ့ဝဲဒ်တၢ်သမံသမိးက့ၤခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) အံၤဒ်တၢ်အုၣ်သးတခါလၢအပၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲ ဖဲနထံၣ်လိာ်အိၣ်သကိးဒီးလီၤကဝီၤကမျၢၢ်လၢနပှၤတဝါအပူၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, ပှၤတဝါအဂ့ၤအဂ့ၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, လီၤကဝီၤဒီးထံကီၢ်ပဒိၣ်အပှၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါဒီးကမျၢၢ်တၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ခိၣ်ခါအခိၣ်ထံးတပတီၢ်ကမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကရၢကရီထီၣ်ကမျၢၢ်လၢပှၤတဝါအပူၤ လၢတၢ်ကမၤသကိးတၢ်တပူၤလီၤ လၢတၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဆၢတဲာ်သကိးလၢ တၢ်ကကွံာ်ဆိ

ကမိတ်တၢ်ဂ့ၢ်လၢအရူဒိၣ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်, ပၢ်လီၤတၢ်ဖံးတၢ်မၤအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ, ဒီးနီၤဖးလီၤတၢ်မၤ ဒ်သိးပုၤကိးဂၤဒဲးကသုမၤတၢ်မံၤမံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိၢ်ကျဲၤ တၢ်မ့ၢ်တစးထီၣ်မၤဒဲးဘၣ်တခီ

- ပၢ်ဖျိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤဘၣ်ယးဒီးန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၤမနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်ပၢ်လၢနဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤအပူၤလဲၣ်, ဒီးနသုအိၣ်လၢကျဲၤဒ်လဲၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. အဒိ, နဒူးကွၢ်ညၣ်အိၣ်ပျဲၤဘ့ၣ် ဒီးအကလုာ်လၢအအိၣ်လၢထံကျိတၢ်လီၢ်တတီၤအပူၤသ့ၣ်, မ့တမ့ၢ် တၢ်ထူၣ်တၢ်ဘိတိ, ဒီးသ့ၣ်အကလုာ်လၢအအိၣ်လၢသ့ၣ်ပျိတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤတတီၤတီၤ, ဒီးတဲနၢ်ပၢ်ဘၣ်ယးတၢ်အကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ဘၣ်မနုၤအယိအရူဒိၣ်လၢနတၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူအဂီၢ်လဲၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. တၢ်ဂ့ၢ်အံၤကမၤစၢနုၤဒီးပၢ်ဖျိထီၣ်တၢ်လၢ တၢ်ရူၣ်ဟီၣ်လၢ်ကမၤပးဂီၤသ့တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်တိၢ်ကျဲၤမ့ၢ်စးထီၣ်တ့ၢ်လံအသးတခီ

- ပၢ်ဖျိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤဘၣ်ယး ခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဆိတလဲသ့ၣ်တဖၣ်တက့ၢ်. နထီၣ်ဒူးကွၢ်က့ၤထံကျိအံၤအဒိၣ်အယိၣ်အိၣ်ထဲလဲၣ်, ဒီးယုသ့ၣ်ညါမ့ၢ်အဆိတလဲတ့ၢ်အသးလံၤခါ. မၤကွၢ်ထံ မ့တမ့ၢ် ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထုၣ် မ့ၢ်အဘၣ်အဘၣ်သီလံၤခါ, ဂံၢ်ကွၢ်က့ၤညၣ်, တၢ်ထူၣ်တၢ်ဘိ, ဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိအနီၣ်ဂံၢ်နီၣ်ဒူးဒီးအကလုာ်အိၣ်ဆံးအါလဲၣ်, ယုသ့ၣ်ညါမ့ၢ်အဝဲသ့ၣ်လီၤမၢ် မ့တမ့ၢ် ဈာလီၤလံၤခါ, ဒီးမၤနီၣ်မၤယါတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘိထီၣ်လၢနသဝီပူၤလၢအတဲၤထီၣ် မ့တမ့ၢ် ပးဂီၤကွံာ်တဖၣ်တက့ၢ်. သူတၢ်ထီၣ်တၢ်ဒူးတၢ်အပိးအလီ (measurements)

သွန်တဖန် ဖဲတၢ်လီၢ်လၢနသုအီၤသ့အဆၢကတီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ဒိယၢ်
တၢ်ဂီၤဒီးတၢ်ဂီၤမူသွန်တဖန်.

**ပၢ်ဖျိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ဃးဒီး တၢ်လၢအဖူးဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးပုၤကညီသ့ၣ်
တဖန်န့ၣ်တက့ၢ်. သံက့ၢ်တၢ်သံက့ၢ်တဖန်** – တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးမနုၤ
သွန်တဖန်လၢနထံၣ်ဘၣ်အီၤ မ့တမ့ၢ် တူၢ်ဘၣ်အီၤသ့ၣ်တဖန်လဲၣ်, တၢ်ကဲ
ထီၣ်အသးစးထီၣ်အခါဖဲလဲၣ်, တၢ်ကဲထီၣ်အသးအံၤအိၣ်တ့ၢ်လံဆံးယံၣ်
လံလဲၣ်, မၤဘၣ်ဒိန့ၣ်လဲၣ်, ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသွန်တဖန်အပတီၢ်အိၣ်
ထဲထဲလဲၣ်. ထၢဖျိၣ်က့ၤကမ္ဗၢၢ်အဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသွန်တဖန်အစရီၤ. ကွဲးနီၣ်
ယၢ်ကမ္ဗၢၢ်အတၢ်တဲ, တၢ်ပၢ်ဖျါ မ့တမ့ၢ် မၤနီၣ်မၤယါအီၤခိဖျိတၢ်ဒိန့ၣ်အဝဲ
သွန်တၢ်ဂီၤမူတက့ၢ်.

တၢ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ် - တၢ်ဒုးလိၢ်ထီၣ်ဖးထီၣ်တၢ်သမံသမိးခိၣ်ဃၢၤန့ၢ် ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (Doing an EIA)

ကီၢ်ပယီၤ, ကီၢ်ကျိၣ်တဲၣ်ဒီးတရူးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ပၢ်လီၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ လၢကဘျီထီၣ်ဝဲဒၣ်ထံတမၢၣ်ဖးဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢယိၣ်လိၢ်ကျိၣ်န့ၢ်လီၤ. လၢတၢ်ဘျီထီၣ်ထံတမၢၣ်အံၤအယိၤ, ကမၤလၢအကထိတဖၣ်အကထိ ကဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်အမ့ၢ် တၢ်ဘၣ်ယုၢ်မ့ၢ်ပးဖျိး, ဘၣ်ပၢ်တၢ်အဟံၣ်အယိၤ, ဒီးအဝဲသ့ၣ်ထံနိတၢ်အိၣ်ယၢၤသ့ၣ်တဖၣ်ကဟးကွံၣ်ဝဲဒၣ်န့ၢ်လီၤ.

ကီၢ်ကျိၣ်တဲၣ်ကညီသဝီဖိအဖျါလၢအအိၣ်လၢ ကီၢ်ကျိၣ်တဲၣ်ကီၢ်ဆၢတဖၣ်ပၢ်ဖျိၣ်ထီၣ်သးဒီးဆၢတဲၣ်လီၤအသးလၢကမၤတၢ်ယုၢ်သ့ၣ်ညါဘၣ်ပး အဝဲသ့ၣ်အပူၤတၢ်ဆိးကါဝဲဒၣ်ယိၣ်လိၢ်ကျိၣ်လဲၣ်, ဒီးထံတမၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကမၤဘၣ်ဒိအဝဲသ့ၣ်လဲၣ်အဂ့ၢ်န့ၢ်လီၤ. ပုၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤသ့ၣ်ဆၢကတီၢ်အါန့ၢ်ဒီး (၂) နံၣ် လၢတၢ်ထၢဖျိၣ်ကျဲၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ဘၣ်ထွဲဒီးထံကျိၣ်အံၤတၢ်သ့ၣ်အီၤအဂ့ၢ်အကျိၤဒီးလၢကျဲၣ်လဲၣ်ဒ်အမ့ၢ် တၢ်မၤအီၤညါ, တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိး, ဒီးတၢ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အါမးဒီးပၢ်ကီၢ်ဒီးမၤနီၣ်မၤယါဝဲဒၣ်ညါ, တၢ်ထုၣ်တၢ်ဘိ, ဒီးကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲဒၣ်အကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၢ်လီၤ. သဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်မၤတၢ်ယုၢ်သ့ၣ်ညါလၢအနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲ, ဒီးကရၢသဘျၢသ့ၣ်တဖၣ်တခီ မၤစၢအဝဲသ့ၣ်လၢတၢ်ကွဲးလီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်ထုးထီၣ်လံာ်တၢ်ပၢ်ဖျါ (report) အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ပုၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ဒၣ်လံာ်တၢ်ပၢ်ဖျါအံၤ ဝဲအဝဲသကိးတၢ်ဒီးပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါအခါ ဒီးဒုးသ့ၣ်ညါအဝဲသ့ၣ်လၢ ထံတမၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢ ယိၣ်လိၢ်ကျိၣ်န့ၢ်လီၤ.

သူဉ်ထီဉ်တၢ်ဂဲလိာ်

တၢ်တၢ်အခိဉ်သ့ဉ်တၢ်ဖဲတၢ်ထီဒါတၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢနဟီဉ်ကဝီ မ့ၢ်ဝဲ တၢ်သ့ဉ်ထီဉ်တၢ်ဂဲလိာ်လၢအယံးယီဉ်ဒီဉ်န့ဉ်လီၤ. တၢ်ဂဲလိာ်အံၤ က မၤစၢနလၢတၢ်ထၢဖျိဉ်က့ၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ဒီးကၤဖျိဉ်က့ၤတၢ်အိဉ်ယၢၤ, တဲ သကိးတၢ်ဒီးပုၤမၤတၢ်ဆၢတဲာ်, ဒီးပၢ်ဖျါထီဉ်နကလုာ်သ့ဉ်တဖၣ်န့ဉ်လီၤ.

ဒုးအိဉ်ထီဉ်ပုၤထီဒါတၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢကရူာ်

- ကြးမ့ၢ်ပုၤမၤသကိးတၢ်တကရူာ်လၢ ကဘဉ်ဟ့ဉ်လီၤအသးလၢတၢ်ဒီ သဒါက့ၤအပုၤတတၢ် လၢတၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢအတၢ်ဘဉ်ဒီဘဉ်ထံးသ့ဉ် တဖၣ်န့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်သ့ဒီးအလီၢ်မ့ၢ်အိဉ်တခီ ဒုးပၣ်ယုာ်လီၢ်ကဝီခိဉ် နၢ်ဒီးပုၤလၢတၢ်ပၢ်ကဲအီၤလၢပုၤတတၢ်ပူၤသ့ဉ်တဖၣ်တက့ၢ်. ဘဉ်ဆဉ်အ လီၢ်အိဉ်လၢနကဘဉ်အိဉ်ဒီးတၢ်ပလီၢ်သ့ဉ်ပလီၢ်သးမ့ၢ်လၢတဘျီတခိဉ် တၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢကရူာ်ပနံဉ်တဖၣ်ဟ့ဉ်စ့ဆူလီၢ်ကဝီခိဉ်နၢ်တဖၣ် မ့တ မ့ၢ် တၢ်အဂုၤအဂၤဒ်အမ့ၢ် တၢ်ဟ့ဉ်ခီလဲလိာ်သးတၢ်ဒီးလီၢ်ကဝီခိဉ်နၢ် သ့ဉ်တဖၣ် လၢတၢ်ကမၤစၢက့ၤအဝဲသ့ဉ် လၢကကတိၤလွဲန့ၢ်လီၢ်ကဝီ ကမ့ၢ်သ့ဉ်တဖၣ်လၢ တၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢမ့ၢ်တၢ်လၢအဂုၤအဂ့ၢ်အကျိၤန့ဉ် လီၤ. လီၢ်ကဝီခိဉ်နၢ်ဒီးပုၤမၤမ့ၢ်ကျိၤဝဲကွၢ်လၢအကွၢ်ဒ်ထဲအနီၢ်ကစၢ် တၢ်ဘဉ်ဘျးလၢတၢ်ဆီဉ်ထွဲတၢ်ခူဉ်ဟီဉ်လၢမ့ၢ်အိဉ်တခီ, နကဘဉ်တဲ သကိးတၢ်ဒီးအဝဲသ့ဉ် ဘဉ်ဆဉ် အလီၢ်တအိဉ်လၢနကဘဉ်ပၣ်ယုာ် လၢအဝဲသ့ဉ်အကျိၤဘဉ်.

- လာနကရူပျာမသကိးတၢ်အကျါဒၣ်လဲၣ် အလီၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လာနက ဘၣ်ထၢဖျိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျါ ဇီးဟ့ၣ်ခိဟ့ၣ်နီၤလီၤလိာ်သးလာတၢ်ဂ့ၢ်တၢ် ကျါသ့ၣ်တဖၣ် (ကွၢ်ဖဲ “တၢ်မၤန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျါ” ဒ်တၢ်ပာ်ဖျါထီၣ် အီၤလၢထးအသိးန့ၣ်တက့ၢ်).
- နကဘၣ်အုၣ်ကီၤကရူၢ်အတၢ်ဆဲးကျိးဆဲးကျါအကျါအကျါလီၤတံာ် လီၤဆဲးန့ၣ်လီၤ. အိၣ်ဒီးတၢ်ထံၣ်လိာ်အိၣ်သကိး မ့တမ့ၢ် ကိးတၢ်အိၣ် ဖျိၣ်ချူးဆာချူးကတီၢ် ဇီးယုကျဲလၢတၢ်ကဆဲးကျိးလိာ်သးတဘျီယီၤဒ် အလီၢ်အိၣ်ဝဲအသိး ဒ်သိးနကသ့ခိဆာကဒါက့ၢ်တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတမံၤ လၢလၢလၢကူၣ်ပနံၣ်, ပဒိၣ် မ့တမ့ၢ် သးသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် အီၤအခါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆိးကါလီၤတဲစိလၢကီၢ်ပယီၤတၢ်လီၢ်အါတီၤဇျၢဝဲ မ့တမ့ၢ် ကၢဖဲဒဲဒဲဒီး တၢ်မ့ၢ်ဆိးကါအီၤတခီ တမ့ၢ်တၢ်လၢအအိၣ်ဒီး တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢပုၤကကန့ၣ်ဒီးတဲသကိးတၢ်အဂီၢ်ဘၣ်. လၢတၢ်က ဆိးကါလီၤတဲစိအလီၢ် တၢ်လၢနမၤအီၤသ့မ့ၢ်ဝဲ ယုထၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ လီၤတံာ်လီၤဆဲးတတီၤတီၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်လီၢ်လၢပုၤလုၢ်ထီၣ်လုၢ်လီၤအါ အလီၢ် လၢနကပာ်တၢ်ပရၢပစၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢထံကီၢ်တနီၤနီၤ ပုၤလၢအဂဲၤလိာ်ထီၣ်ဒါတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲဒၣ်ဖဲးကတီၢ် တၢ် (walkie-talkies) အယီၤ နမၤအီၤမ့ၢ်န့ၢ်တခီ ကမ့ၢ်တၢ်လၢအကဲ ဘျူးကဲဖျိၣ်နီၢ်နီၢ်န့ၣ်လီၤ.

သ့ၣ်ထီၣ်ပုၤဘျးစဲကရၢ

- လဲၤအိၣ်သကိးပုၤတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအကဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး ခိဖျိတၢ်ခူၣ် ဟီၣ်လၢဒီးဂံၢ်ခိၣ်ထံးကမ့ၢ်ကရၢသ့ၣ်တဖၣ် (လၢအပၣ်ယုၣ်ဒီးခိၣ် ယၢန့ဆၢၣ်ကရၢ, ပိာ်မုၣ်ကရၢ, သးစၢ်ကရၢ, ဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယာ်ကရၢ သ့ၣ်တဖၣ်လၢအမၤတၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်အသးဒီးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ် ဒီးကမ့ၢ်

အတော်အိမ်မှာဆီးပေးလေအဘက်တော်မပျံ့မပုဒ်အိလေတော်ချုပ်ဟိန်လတ်
 သွန်တဖန်). နဆဲးကျိုးလိတ်သးဒီးဒူသဝီခိန်နာ, တော်ဘူဂ်တော်ဘါခိန်
 နာ, ကွဲသရန်ဒီးကွဲဖိလေအိန်ဘူးဒီးကွဲ မ့တမ့ာ် ဖှန်စိမိသွန်တဖန်
 သ့ဝဲဒန်န့လီ. တော်ဆိကမိန်အဂုလေအဂတမံမ့ဝဲ တော်ဆဲးကျိုး
 လိတ်သးဒီးကရသဘျုလေအမတော်လေကီပယီပူ, လီဆိဒန်တော်က
 ရသဘျုသွန်တဖန်လေအမတော်ဘက်ထွဲဒီးတော်ထီဒါတော်ချုပ်ဟိန်လတ်
 ဒီးတော်ထူးထိန်ဟိန်လတ်တော်အိန်ယာတော်တိန်ကျဲဖးဒိန်လေအဂသွန်
 တဖန်န့လီ. ကရသဘျုသွန်တဖန်မေစာနုလေတော်ကမန့တော်ဂု
 တော်ကျိ ဒီးဆိန်ထွဲမေစာနုကျဲလေအဂဖဲနနီကစာ်ဒန်ဝဲမအိတသ့
 ဘက်အခါန့လီ. ဟ့ဂ်နီလီတော်ဂုတော်ကျိဘက်ထွဲဒီးတော်ချုပ်ဟိန်
 လတ်လေနထာ်ဖိန်အိသွန်တဖန်ဒ်အမ့ာ် တော်မအကျိအကျဲလေတော်ချုပ်
 ဟိန်လတ်ကူဂ်ပနံဂ်ကဘက်လူပိတ်မထွဲအိသွန်တဖန်, ဒီးတော်ချုပ်
 ဟိန်လတ်ကမဘက်ဒိနပူတဝါဒ်လဲဂ် ဆူပူလေနဆဲးကျိအိသွန်
 တဖန် ဒ်သိးဒီးအဝဲသွန်တဖန်ကသ့နာ်ဟိတ်ဘက်ဒိဘက်ထံးအတ
 ကွိန်ဒီးတော်လေနမေစာအိကသ့ဒ်လဲဂ်န့လီ.

ဟ့ဂ်တော်သွန်ညါနာ်ဟိတ်ဆူနပူတဝါအကျိ မ့တမ့ာ် သွန်ထီဂ်ပူ တဝါအတော်သွန်ညါနာ်ဟိတ်

- မေစာလီကဝီပူတဝါသွန်တဖန်လေကသ့နာ်ဟိတ်ဘက်ဃးတော်ချုပ်ဟိန်
 လတ်အဂုအကျိဒီးအတော်ဘက်ဒိဘက်ထံးသွန်တဖန်ဆူအဝဲသွန်အတော်
 အိန်မူ, ဒီးတော်မကျဲအပတီသွန်တဖန်လေ နမအိသ့တပတီဘက်
 တပတီ လေအဘက်ထွဲဒီးတော်ချုပ်ဟိန်လတ်တော်မအကျိအကျဲသွန်တ
 ဖန်လေတော်ဒိသဒါက့နတော်ခွဲတော်ယာ်အဂီန့လီ. တော်ဟ့ဂ်ကူဂ်တ
 နီမ့ာ်ဒ်လတ်အသိးန့လီ.

- လဲအိၣ်သကိးကမျာ်လဟံၣ်တဖျၢၣ်ဘၣ်တဖျၢၣ်ဒီးတဲာ်အဝဲသ့ၣ်.
- လိာ်ကဝီၤဖူဖိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဖးလံာ်မွဲသ့တခါ ကတဲာ်ကတီးဒီးစးကျဲးထူးထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်လၢအမၤအသးနီၢ်နီၢ်ဘၣ်ထွဲဒီး တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢဒီးအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်.
- ငှးန့ၣ် (ဒီးဟ့ၣ်နီၤလီၤ) တၢ်ဂီၤဘၣ်ထွဲဒီး တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး လၢအကဲထီၣ်အသးလၢတၢ်လီၢ်လၢအဂၤ လၢကီၢ်ပယီၤပူၤဒီး ထံကီၢ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်. (တၢ်ထံၣ်ဘၣ်တၢ်လၢအမၤအသးနီၢ်နီၢ်ခိဖျိတၢ်ဂီၤန့ၣ် ငှးအိၣ်ထီၣ်တၢ်န့ၢ်တၢ်ညီဒိၣ်န့ၢ်ဒိးတၢ်န့ၢ်ဟ့ၣ်ဘၣ်တၢ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ဖးဘၣ်တၢ်တက့ၢ်လီၤ).
- ကရၢကရိဒီးကိးပှၤတဝါတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒီးတဲာ်သကိးဘၣ်ဃးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ်.
- မ့ၢ်သ့တခါ, တီခိၣ်ရိၣ်မဲဒီးရဲၣ်ကျဲၤတၢ်လဲၤဃုသ့ၣ်ညါတၢ်ဆူ တၢ်မၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအလီၢ်တတီးတီး လၢပှၤလီၢ်ကဝီၤဖူဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဒီးတဲာ်သကိးတၢ်ဒီးပှၤလၢအမၤတၢ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတဖၣ်အတၢ်လဲၤခိဖျိ ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖဲးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်. ဒီးကမျာ်လၢအပၣ်ဃုာ်လၢတၢ်လဲၤဃုသ့ၣ်ညါတၢ်တဖၣ်ကဟဲ က့ၤဒီးဟ့ၣ်ခိဟ့ၣ်နီၤလီၤကဒါ က့ၤဖူဖိသဝီဖိအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢသဝီပူၤ ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢအဝဲသ့ၣ်ထံၣ်ဒီးမၤလိန့ၢ်အိၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဆိုးကျွမ်း မှတ်တမ်း သူ့လိင်ကစားကစီနို

- နူးသွန်ညှိလိင်ကစားကစီနိုများသည်တဖန်ဒီးပျာတဝါလအအိန်ဘူးအိန်တံတဖန် ဘန်ထွဲဒီးနတ်ဂိုကီသွန်တဖန်နုန်တကွါ၊ ဆွါထိန်လံာ်ဘိးဘန်ရုလီ (press release) ဒီးမတ်သံကွါသံဒီး(interivew) ဒီးလိင်ကစားကစီနို ဒီးကွဲလွဲလိသနုသွန်တဖန်တကွါ၊ တံလိင်တံကျဲလကများအါဒ်အါဂဖးလံာ်မ့တသ့ဘန်နုန် ကွဲလွဲလိကမ့ကျဲလကအဂုကတံတဘိလကများသွန်တဖန်အံအဂီနုန်လီ၊

မဘူးမတ်နသးဒီးလိင်ကစားပျာဘန်မူဘန်ဒါ (ပျာနုဖိနုကမီ) ဒီးဘျိန်ဒိန်ကရုဖိသွန်တဖန်

- တဲသကိးတံဒီးအဝဲသွန် ဘန်ယးဒီးတံချုန်ဟိန်လံာ်အတံဘန်ဒိဘန်ထံး၊ ဒီးမအဝဲသွန်နုန်လီပန်ယုန်ပန်ဂီလကတံပတုန်ကွန်တံချုန်ဟိန်လံာ်အဂီ၊ သံကွါသံဒီးလိင်ခန်သးပဒိန်ဘန်ထွဲဒီးတံချုန်ဟိန်လံာ်လကများကျါ၊ မှတ်မ့ ဗိထံ သမံသမိးတံချုန်ဟိန်လံာ်ကုန်ပနုန်အတံဖံးတံမဒီးတံပန်ပနီန်အနီန်ထိန်လကအဝဲသွန်တမလပျာအီသွန်တဖန်တကွါ၊ ဘန်သွန်သွန်နကမဘူးမတ်နသးဒီးကီဖဲန် မှတ်မ့ လိင်ခန်သးပဒိန်ပျာဘန်မူဘန်ဒါသွန်တဖန်လကအသးအိန်ဒိကနုန်ဒီးမစာနုသွန်တဖန်နုန်လီ၊ ပဒိန်ပျာဘန်မူဘန်ဒါဒီးဘျိန်ဒိန်ကရုဖိလကအထိဒါတံတိန်ကျဲလကအတကွီန်ဒိန်အတံဘန်ဒိဘန်ထံးသွန်တဖန်၊ ကမ့ပျာအဂုကတံလကနဂီလကတံထိန်လိင်သးဒီးရုလိင်သးဒီးအဝဲသွန်နုန်လီ၊

ကတိသကိးတၢ်ဒီးပုၤမၤတၢ်ဆၢတဲၣ်တဖၣ်

တချုးတၢ်တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်အဆၢကတီၢ်အခါ

- မၤလီၤတၢ်လၢ နကထံၣ်လိာ်ဆိသးဒီးလီၤကဝီၤကမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တချုးလၢတၢ်မၤတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒီးဘၣ်အဆၢကတီၢ်.
- တဲသကိးဂ့ၢ်ဝီ မ့တမ့ၢ် တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးလီၤကဝီၤကမုၢ်ဘၣ်ဃးတၢ်လၢနအဲၣ်ဒီးလၢပဒိၣ် မ့တမ့ၢ် ကူၣ်ပနံၣ်အအိၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်. တၢ်လၢနလိာ်ဘၣ်အီၤသ့ၣ်တဖၣ် တဲသကိးအီၤလီၤတၢ်လၢဆဲးတသ့ဖဲအသ့. မ့ၢ်နအဲၣ်ဒီးလၢအဝဲသ့ၣ်ကပတုၢ်န့ၢ်နတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢခဲလၢခဲဆ့ၣ်. မ့ၢ်နအဲၣ်ဒီးလၢတၢ်ကမၤဝံၤဝဲဒၣ်တၢ်သမံသမိးက့ၢ်ခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢအတုၤထီၣ် ထီၣ်ဘၣ်တချုးလၢတၢ်မၤတၢ်ဆၢတဲၣ်အခါဘၣ်ဒါ, ဒီးမ့ၢ်နကသံကွၢ်အဝဲသ့ၣ်လၢနကပၣ်ဃုာ်မၤသကိးတၢ်လၢတၢ်ကမၤတၢ်သမံသမိးက့ၢ်ခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးစ့ၢ်ကိးဒါ, မ့ၢ်နအဲၣ်ဒီးလၢတၢ်ကဟ့ၣ်နၤစ့အိၣ်လိး မ့ၢ်လၢတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်နဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် မ့တမ့ၢ် သ့ၣ်ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်, တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီ, မ့တမ့ၢ် တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒါ. မ့ၢ်နအဲၣ်ဒီးသးလီၤသးကျဲစ့ၢ်ကိးဒါ, နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးတခီတၢ်လၢနလိာ်ဘၣ်အီၤလၢနသဝီအသီအဂီၢ် ကမ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ် (န့ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွဲၣ်လၢအဂ့ၢ်, ထံနီၢ်, ဟံၣ်ဃီလၢတၢ်တုၤထီၣ်အီၤဝံၤတ့ၢ်လံ, ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိတဖၣ်, ကိုကီၢ်ဒီးကျိၣ်စ့တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢလၢကိၣ်သရၣ်သရၣ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်.)

- ထာဖျိတ်တံဂ်တံကျိဘၣ်ထွဲဒီးနပူတဝ၊ ခိၣ်ယုာ ဒီးတံလၢအအိၣ်ဝးတရံးနၤ၊ ဒီးတံလၢတံချုၣ်ဟီၣ်လၢကမၤဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးနၤသ့ၣ်တဖၣ်တက့ၢ်. အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်တခီ, ကတိၤသကိး မ့တမ့ၢ် တၢ်ပိၣ်သကိးတံဒီးပုၤလၢအိၣ်လၢနသဝီပူ ဒီးပုၤလၢ အအိၣ်လၢသဝီအဂၤတဖၣ် လၢအတုၢ်ဘၣ်တ့ၢ်လံတံချုၣ်ဟီၣ်လၢအတံဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးတဖၣ်မ့တမ့ၢ် ပုၤလၢအကဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး ခိဖျိတ်ချုၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. ကွၢ် “တံမၤကွၢ်တံသမံသမိးခိၣ်ယုာန့ၣ်အတံဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢနနီၢ်ကစၢ်” ၣ်အဘၣ်တံဟ်ဖျါထီၣ်အီၤလၢထးအသိးန့ၣ်တက့ၢ်.
- မၤကူၣ်ပနံၣ် မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်ဟ့ၣ်နၤတံဂ်တံကျိဘၣ်ထွဲဒီးအဝဲသ့ၣ်အတံအိၣ်ဖျိၣ်, ပၣ်ယုၣ်ဒီးပုၤလၢအကဟဲထီၣ်တံအိၣ်ဖျိၣ်တဖၣ်အမံၤတံအိၣ်ဖျိၣ်အတံပညိၣ်ဒီးတံဂ်လၢတံကတၢ်ပိၣ်တဲသကိးအီၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်အကျိတက့ၢ်. သံကွၢ်အဝဲသ့ၣ်လၢ ခိဖျိတ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒ်အံၤအယီၤ တံမၤတံဆၢတဲၣ်အကျိအကျဲဘၣ်ထွဲဒီးတံချုၣ်ဟီၣ်လၢကမ့ၢ်တံမနၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်. ဆူမဲၣ်ညါတံအိၣ်ဖျိၣ်ဒ်အံၤတဖၣ်တံကမၤအီၤဒံးခါ.
- ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်နကဆၢတဲၣ်လီၤနသးလၢ နတပၣ်ယုၣ်လၢတံအိၣ်ဖျိၣ်အဝဲအံၤတုၤလီၤတီၤလီၤဒီးလၢတံသဘျူအပူဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အဒိ, ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ပုၤလၢအတီခိၣ်ရိၣ်မဲတံအိၣ်ဖျိၣ်အံၤတကွဲဝဲဒ်ပုၤတဝါလၢအဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးတနီၤနီၤဘၣ်, ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တံတဟ့ၣ်နၤတံဆၢကတီၢ် မ့တမ့ၢ် တံဂ်တံကျိလၢလၢပျဲပျဲဘၣ်, မ့တမ့ၢ်ဘၣ်တခီ ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တံမၤပျံၤမၤဖုး မ့တမ့ၢ် တံဆိၣ်သနံးနၤလၢနကဘၣ်မၤတံဆၢတဲၣ်န့ၣ်လီၤ. တံဂ်ဒ်အံၤမ့ၢ်ကဲထီၣ်အသးတခီ, နမ့ၢ်ပၣ်ယုၣ်ပၣ်ဂီၢ်လၢတံအိၣ်ဖျိၣ် အပူ ကမ့ၢ်တံလၢအဂ့ၤကတံဒီး တဲဘၣ်ကူၣ်ပနံၣ် မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်လၢနတပၣ်ယုၣ်လၢတံအိၣ်ဖျိၣ်အံၤဘၣ်လၢတံဂ်

မနုအသိလဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်တလဲၤပၣ်ယုၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ပူၤဘၣ်တခီ တၢ်အံၤကကဲထီၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢပဒိၣ် မ့တမ့ၢ် ကူၣ်ပနီၣ်သ့ၣ်တ ဖၣ်အဂီၢ် လၢကဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢလီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ် တ အိၣ်ဒီးတၢ်သးဝဲလၢကပၣ်ယုၣ်လၢတၢ်ကမၤတၢ်ဆၢတၢ်သ့ၣ်တဖၣ် အဂီၢ်ဘၣ်, မ့တမ့ၢ်ဘၣ်တခီ ကတဲဝဲဒၣ်လၢလီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ်သ့ၣ်တ ဖၣ် အာၣ်လီၤတူၢ်လိာ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်အဆၢကတီၢ်

- ယုထၢထီၣ်ခၢ်စးစ့ၤလၢကဟ်ဖျါထီၣ်နတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်သ့ၣ် သ့ၣ်တ ဖၣ်တက့ၢ်. မၤလီၤတၢ်လၢ ပိာ်ခွါဒီးပိာ်မုၢ်နီၣ်ဂံၢ်နီၣ်ဒူးလၢအကကဲခၢ် စးသ့ၣ်တဖၣ်ထဲသိးလိာ်သး, ဒီးပုၤလၢအဘၣ်တၢ်ဆီၣ်တၢ်မၤနုအသိ ညီ (ဒ်အမ့ၢ် ပုၤဖျိၣ်ဖိယာ်ဖိလၢနပုၤတတပူၤ, ပုၤသးစၢ်ဒီးပုၤက့ၤပုၤကွဲၢ်) သ့ၣ်တဖၣ် အိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကတဲဘၣ်တၢ်, မ့ၢ်လၢတၢ်ခူၣ် ဟီၣ်လၢ်အံၤ ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမၤဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအဝဲသ့ၣ်အိၣ်က တၢ်န့ၣ်လီၤ.
- မ့ၢ်သ့တခီ, အိၣ်ဒီးပုၤလၢအကကျိၣ်ထံတၢ်လၢနနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲအဂီၢ်တ က့ၢ်.
- ကတီၢ်တၢ်ရဲၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်နန့ၣ်လီၤသးတက့ၢ်. သ့ၣ်ညါလၢနအိၣ်ဒီး တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢ တၢ်ကဘၣ်ကနၣ်နကလုာ်န့ၣ်တက့ၢ်.
- ဟ်ဖျါထီၣ် (ရဲၣ်ပူး) တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢနအာၣ်လီၤတူၢ်လိာ် မ့တမ့ၢ် တၢ် လၢနတအာၣ်လီၤတူၢ်လိာ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ပျီပျီဖျါဖျါတက့ၢ်. မၤလီၤတၢ်ဒ်

သီးပျက်ကိန်းကန်းဟင်အိရဲရှဲဒီးလီတံင်လီဆဲးလာ ဒီဖျိတံင်လဲထီၣ် မ့တမ့ၢ် တံင်ပၣ်ဃုာ်လာတံင်အိၣ်ဖျိၣ်အံၤ အခိပညီတမ့ၢ်လာ နအာၣ်လီ တူၢ်လိာ်တံင်ခူၣ်ဟီၣ်လံာ်အတံင်ရဲၣ်တံင်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

- နမ့ၢ်တနံၢ်ဟံၢ်တံင်ဂ့ၢ်လၢတံင်တဲသကိးအိၣ်ဘၣ်တခီ တဘၣ်ပျံၤလၢနက သံကွၢ်သံဒီးတံင်တဂ့ၤ.
- ပဒိၣ် မ့တမ့ၢ် ကူၣ်ပနံၣ်ခါၣ်စးသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တယၤထီၣ်တံင်ဂ့ၢ်တံင် ကျိၤလၢအဝဲသ့ၣ်ကြးတဲသကိးဘၣ်တခီ နဟံၣ်ဖျါထီၣ်အိၣ်ဖဲတံင်အိၣ် ဖျိၣ်ပူၤသ့ၣ်ဒဲၣ်န့ၣ်လီၤ.
- တံင်မ့ၢ်သံကွၢ်ဘၣ်ဖုးနးဒီးနမ့ၢ်တသ့ၣ်ညါတံင်စံးဆာဘၣ်တခီ, နယုအါ ထီၣ်တံင်ဆာကတီၢ်လၢနကယုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်တံင်ဂ့ၢ် မ့တမ့ၢ် ကတဲ သကိးဒီးတၢ်ပိၣ်သကိးအါထီၣ်တံင်ဂ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- မ့ၢ်သ့တခီ, ဒိဟံၣ်ကီၤဃာ်တံင်ဂီၤမူဒီးမၤနီၣ်မၤဃါတံင်အိၣ်ဖျိၣ် ငံသိး တံင်ဂ့ၢ်တံင်ကျိၤလၢတံင်တဲသကိးအိၣ်သ့ၣ်ကအိၣ်ဒီးတံင်မၤနီၣ်မၤဃါလီ တံင်လီဆဲးအဂီၢ်.
- ယုထီၣ်လၢတံင်ကမၤတံင်အိၣ်ဖျိၣ်လၢခါဆူညါအဂီၢ်.

တၢ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ် - ဂ့ၢ်လိၤတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်

လၢတနီၤသရံၣ်ကီၢ်ခိၣ်အပူၤ, ကီၢ်က့ၢ်တဲၣ်ကူၣ်ပနံၣ်တ့ၢ်ထီၣ်ထံၣ်ယိၣ်ကတိၤသန့ ဃုၣ်ဒီးကျဲၤမ့ၢ်ကျဲၤဘိၣ်ဖးဒိၣ်လၢအလဲၤခိၣ်ပျံၤမ့ၢ်ကနၢၤ လၢကဆဲးလိၤအသးဒီးတၢ်လိၤအဂၤတဘျုးတီးလၢကီၢ်ပယီၤပူၤန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဖျိၣ်တၢ်တ့ၢ်မ့ၢ်ကျဲၤဘိၣ်တၢ်တိၣ်ကျဲၤအယီၤ လိၤကဝီၤကမျၢၢ်အဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်အိၣ် ဒီးထံၣ်နိၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်ဟးဂူၣ်ဟးဂီၤဒီးဘၣ်အဘၣ်သီထီၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဝဲ (၂၀၁၃) နံၣ်န့ၣ်, ကူၣ်ပနံၣ်မၤတၢ်ကူၣ်လိၤတၢ်ပိၣ်သကိးဒီးလိၤကဝီၤကမျၢၢ်ဒီးဖူဖိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ် ဒ်တၢ်မၤတၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးတၢ်တိၣ်ကျဲၤတခါအသိးန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ထီၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ပူၤအါမးန့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနံၣ်စးထီၣ်မၤတၢ်သမံသမိး ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဝဲတၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤစးထီၣ်တ့ၢ်လံအသးဝံအလိၤခံ, ဒီးမ့ၢ်တၢ်တခါလၢအထီၣ်လိၤအသးဒီးဟီၣ်ခိၣ်ဘိမ့ၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျုးအတၢ်ဟံပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်လၢတၢ်သမံသမိးက့ၢ်ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးန့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနံၣ်ကွဲၤမ့ၢ်ဒၣ်ထဲသဝီစ့ဖျါလၢအဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢတၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤအယီၤ တၢ်အံၤဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လိၤမ့ၢ်လိၤဖးလၢ လိၤကဝီၤပုၤတၢ်တဖၣ်အကျိၤဒီးတၢ်ဟ့ၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢတၢ်ကတဲၣ်ကတီးသးစ့ၢ်ကီးစ့ၢ်ဝဲဒၣ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ဂ့ၢ်လိာ်ကွၢ်တၢ်ကထိၣ်ဟံၣ်ယုၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဝဲအံၤအလီၤ, လီၤကဝီၤန့ၣ်ဖိသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲး ဇီးရိၣ်ဖျိၣ်ထီၣ်အသးန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်လဲၤသကိးယုၣ်ဇီးတဲဘၣ်ကူၣ်ပနံၣ်ခၢၣ်စးသ့ၣ်တဖၣ်လၢပုၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်တအၢၣ်လီၤတူၢ်လိာ်တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဝဲအံၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဇီးအဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်လီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဇီးတၢ်ဂီၤ ဘၣ်ထွဲဇီးခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးခိၣ်ဖျိၣ်တၢ်တ့ထီၣ်ကျဲၤမ့ၢ်ကျဲၤဘိအတၢ်တိာ်ကျဲၤဆူကူၣ်ပနံၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကဲထီၣ်တၢ်လီၤကမၤကမၤလၢကူၣ်ပနံၣ်ခၢၣ်စးသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်အယီၤအဝဲသ့ၣ်တဲဘၣ်ပုၤသဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကက့ၤစိာ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆူအတၢ်မၤခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤမူဘၣ်ထွဲဇီးတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်အံၤန့ၣ်ကွၢ်အီၤသ့ၣ်ပုၤကူၣ် (YouTube) သန့ၣ်လၢအဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်အီၤလၢပုၤတၢ်ကရၢလၢအမ့ၢ်တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်အဂၤတမံၤလၢကီၢ်ပယီၤအဂီၢ် (Another Development for Burma)
<https://www.youtube.com/watch?v=PdCT8MfGMHO>

တၢ်တၢ်ဒီးတၢ်တိၣ်ကျဲ

လၢဂ့ၢ်ဝီတနီၤနီၤအဖီခိၣ် တၢ်ဆိးကါတၢ်ဘျၢသဲစးလၢတၢ်တၢ်ဒီးတၢ်တိၣ်ကျဲလီၤလီၤန့ၣ် ကဲထီၣ်အသးသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်လၢပှၤတဝါမၤအီၤသ့တမံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ ကျဲးစးမၤနီၣ်မၤယါက့ၤဟီၣ်ခိၣ် ကပံာ်လၢပှၤတဝါ မ့တမ့ၢ် ပှၤနီၣ်တဂၤန့ၢ်ပၤဘၣ်တဖၣ် လၢကူၣ်ပနံၣ်ယုထီၣ် အီၤလၢကမၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ် တချးလၢတၢ်မၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တိၣ်ကျဲဒီးဘၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. တၢ်အံၤအခီပညီမ့ၢ်ဝဲပတံထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်လၢအုၣ်သးဆူပယီၤပဒိၣ် (လီၤဆီဒၣ်တၢ် တၢ်လီၢ်လၢအအိၣ်လၢပဒိၣ်တၢ်ပၤဟီၣ်ကဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်), မ့တမ့ၢ် မၤနီၣ်မၤယါန့ၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ဒီးကလုာ်ဖျၢၣ်စိာ်စုကဝဲသ့ၣ်တဖၣ် (တၢ်လီၢ်လၢအအိၣ်လၢကလုာ်ဖျၢၣ်စိာ်စုကဝဲတၢ်ပၤတၢ်ပှၤအဖီလၢသ့ၣ်တဖၣ်), မ့တမ့ၢ်ဘၣ်တခီ ပတံထီၣ်လၢတၢ်ကမၤနီၣ်မၤယါဝဲဒၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ် ဒ်ပှၤတဝါသ့ၣ်ပှၤအသိး, သ့ၣ်ပှၤတကလုာ်လၢအဘၣ်တၢ်ပၤဆုၤရဲၣ်ကျဲၤအီၤတပူၤယီၤလၢပှၤတဝါဒီ တဖု ဒီးသ့ၣ်ပှၤလၢအဘၣ်တၢ်ဒီသဖၤအီၤဒ်တၢ်ဘျၢသဲစးအသိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တိၣ်ကျဲအတၢ်ဖိးတၢ်မၤအလဲၢ်အထီ ဒီးမတၤတဂၤလၢအန့ၢ်ပၤဘၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အံၤလဲၣ်အဖီခိၣ်, နကမၤနီၣ်မၤယါအီၤသ့မ့တမ့ၢ် တသ့ဘၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

နမ့ၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်အုၣ်သးလီၤတၢ်လီၤဆိးလၢတၢ်တမၤဝဲဒၣ်တၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒီဘၣ်ထံး ဒ်ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်ဟ်လီၤတၢ်ပၤပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်အသိးဘၣ်တခီ, နတီၣ်ထီၣ်ဂ့ၢ်ဝီ မ့တမ့ၢ် တၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤဆူကီၢ်ပယီၤတၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤက့ၤခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးသ့ၣ်ပှၤကိတိာ်ဝဲကျိၤအအိၣ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ငးန့ၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်မၤအကျိၤအကျဲလၢတၢ်သမံသမိက့ၤခိၣ်ယၢန့ၣ်

ဆာဉ်သူကမဉ်အီ၊ တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလီလီဆီဆီသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်တဆိကမိၣ်လၢအဂ့ၢ်လီတၢ်လီဆဲးဘဉ်, မ့တမ့ၢ်ဘဉ်တခီ ဟံတၢ်တၢ်လီတၢ်ကျဲလၢအတအိၣ်ဒီးတၢ်မၤဂ့ၤထီၣ်က့ၤအီ၊ မ့တမ့ၢ် ပှၤတတၢ်တဖၣ်လၢအကဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးတဖၣ်န့ၣ်လီ. (ဘဉ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်တဟ့ၣ်န့ၣ်တၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးဘဉ်အလံာ်ကွဲးဒိ (copy) ဘဉ်အယီ နကဘဉ်တဲဘဉ်အဝဲသ့ၣ်လၢ တၢ်လၢနထံၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်မၤအီ၊ မ့တမ့ၢ် တမၤအီသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီ). လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤအဖီခိၣ် တၢ်တိာ်ကျဲအံၤတၢ်ကဒုးအိၣ်ကတီၢ်အီ၊ မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်တဟ့ၣ်အီတၢ်ပျဲသ့ၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီ.

နလိာ်ဘၢလိာ်ကွီၢ်ဂ့ၢ်ဝီအံၤဆူကီၢ်ပယီၤအကွီၢ်ဘျီၣ် မ့တမ့ၢ်ဘဉ်တခီ ကူၣ်ပနံၣ် အံၤမ့ၢ်မၤဟးဂီၤကီၢ်ပယီၤတၢ်ဘျၢသဲးတခီ နလိာ်ဘၢလိာ်ကွီၢ်အီဆူ ထံကီၢ်လၢအဟဲတဘျီ, အထံအကီၢ်တၢ်ဘျၢသဲးလၢအဘဉ်ထွဲဒီးတၢ်မၤမုာ်ကျိၤဝဲကွာ်လၢထံဂ့ၤကီၢ်ဂၤ, မ့တမ့ၢ် တၢ်အာၣ်လီသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ဆဲးလီစုမုာ်ကျိၢ်ဒီး ကီၢ်ပယီၤပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤအဖီခိၣ် နကဘဉ်မၤသကိးတၢ်ဒီးထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤ မ့တမ့ၢ် ထံဂ့ၤကီၢ်ဂၤကရၢသဘျၢ လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်လဲၤခီဖျိလၢတၢ်ဘျၢသဲးသ့ၣ်တဖၣ်ဘူးဘူးတၢ်တံၢ်န့ၣ်လီ.

ပျဉ်းမနာ

တပ်ပညိဉ်ဖိတၢ်

တၢ်ကတိၤန့ၣ်ခဲးတၢ်ခိဖျိတၢ်ပၤဖျါထီၣ်နတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤအံၤ မ့ၢ်တၢ်မၤကျဲၤလၢအရၢဒိၣ်ကတၢ်တဘိလၢ အထီၣ်ဒါတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ. နတၢ်ပညိဉ်ဖိတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ -

- ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ဟံၣ်ဘၣ်ဃးဒီးတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဒုးပၣ်ယုၣ်ပၣ်ဂီၢ်ကမ္ဘၢလၢတၢ်ပတုၣ်ကွၢ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ်.
- ကွဲၣ်လွဲၣ်န့ၣ် မ့တမ့ၢ် သဆၣ်ထီၣ်ပျဉ်းမနာအအိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်ကမိၤလၢအမၤတၢ်ဆၢတဲာ်ပၤ လၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒ်အမ့ၢ် ပဒိၣ်ပျဉ်းမနာကမိၤ, ကျဲၣ်ပနံၣ်ပျဉ်းမနာဘၣ်ဒါ, ကရူၢ်ကရၢအါဖုလၢအဘၣ်ထွဲဒီးမၤသကိးတၢ်ဒီးကျဲၣ်ပနံၣ်အံၤ (ပျဉ်းမနာအဘျုးလီၤကျိၣ်စုလၢကျဲၣ်ပနံၣ်အံၤ), ဒီးတဘျီတခါ ထံဂုၤကီၢ်ဂၤပျဉ်းမနာကမိၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢကပတုၣ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ မ့တမ့ၢ် ဒီးသၢလီၢ်ကဝီၤပျဉ်းမနာဒီးခိၣ်ဃၢန့ၣ်ဆၢၣ် ခိဖျိတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်.
- ဟ့ၣ်အါထီၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးဆုပျဉ်းမနာတၢ်ဆၢတဲာ်ပၤသ့ၣ်တဖၣ်.

တၢ်ဟ့ၣ်အါထီၣ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ဆိၣ်သနံးအါထီၣ်ပျဉ်းမနာတၢ်ဆၢတဲာ်ပၤသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တၢ်လၢအရၢဒိၣ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. ကျဲၣ်ပနံၣ်ဒီးပျဉ်းမနာအဘျုးလီၤကျိၣ်စုလၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကဒီးန့ၣ်ကျိၣ်စုအါအါဂီၢ်ဂီၢ် ဖဲတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်တိၢ်ကျဲၤအံၤ ဆဲးမၤအသးဒီးအဆၢကတီၢ်,

မုတမ္မာ ဘဉ်တခီ အဝဲသ့ၣ်အကျိၣ်အစုသ့ၣ်တဖၣ် ကလီၤမာ်ကွံၣ် (ကရူ) ဝဲဒၣ်ဖဲတၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤတၢ်မ့ၢ်ပတုၣ်ကွံၣ်အီၤအခါန့ၣ်လီၤ. ပဒိၣ်စ့ၢ်ကီးအိၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျဲၤလီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢ ကဟ့ၣ်အခွဲးလၢတၢ်ကဆဲးမၤတၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤ ဒီဖျိကျိၣ်စ့အတၢ်ဟဲန့ၣ်လၢထံကီၢ်အဂီၢ်, ကျိၣ်စ့ဒီးတၢ်ခိတၢ်သ့သ့ၣ်တဖၣ်လၢပဒိၣ်ကန့ၢ်ဘဉ်အီၤအဂီၢ်, ဒီးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ပျံၤဝဲဒၣ်လၢတၢ်မ့ၢ်ပတုၣ်ကွံၣ်တၢ်တိၣ်ကျဲၤဒ်အံၤတခီ ကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘဉ်ယိၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ် လၢကူၣ်ပနံၣ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ် လၢတၢ်ကဟဲဘျၢလီၤကျိၣ်စ့လၢကီၢ်ပယီၤပူၤ, မုတမ္မာ ဘဉ်တခီ တၢ်မ့ၢ်ပတုၣ်ကွံၣ်တၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤတခီ ကကဲထီၣ်တၢ်သူၣ်တမုၢ်သးတမုၢ်လၢထံကီၢ်ပဒိၣ်လၢအဟဲဘျၢလီၤတၢ်မၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်တဘျုးအသးန့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤအခီပညီမ့ၢ်ဝဲ ကူၣ်ပနံၣ်ဒီးပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘဉ်တၢ်ဆိၣ်သနံးအီၤဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢကဆဲးမၤတၢ်တိၣ်ကျဲၤအံၤအယိ အလီၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢနကဘဉ်ထီၣ်ဒီးဆိၣ်သနံးအီၤလၢတၢ်ကပတုၣ်ကွံၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအံၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဆိၣ်သနံးလၢတၢ်ကပတုၣ်ကွံၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ် ကျဲအိၣ်ဝဲဒၣ်အကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. အဒိ,

- ကမ္မာ်လၢကီၢ်ပယီၤဒီးထံဂုၤကီၢ်ဂၤသ့ၣ်တဖၣ်ထီၣ်ဒါပဒိၣ်လၢကူၣ်ပနံၣ်လၢအဟဲမၤတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်, မုတမ္မာ မၤတၢ်ဆၢတံၢ်လၢတၢ်ကပတုၣ်ကွံၣ်တၢ်ပူၤပနံၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢကူၣ်ပနံၣ်လီၤလီၤဆီဆီအအိၣ်.
- ကမ္မာ်တၢ်ကစီၣ်တဖၣ် ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ဟံၢ်ဘဉ်ထွဲဒီးတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအဂီၢ်အကျိၣ်.
- ပုၤ အဖုက ရၢဘဉ် ထွဲဒီး ကူၣ်ပနံၣ် (stakeholders) ဒီးပုၤဘျၢကျိၣ်စ့သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်ကမီၤလၢ ကဒိၣ်စိလၢကူၣ်ပနံၣ်လၢအဝဲ

သွင်ဘျာလီကျိန်စုလၢတၢ်မၤတၢ်ဆၢတံင်သ့ၣ်တဖၣ် ဇီးယုထၢကျဲလၢ ကထုးကွံာ် မ့တမ့ၢ် ပတုာ်ကွံာ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဘျာလီစုမိၢ်ပျၢ်သ့ဝဲဒၣ် န့ၣ်လီၤ.

- ထံဂုၤကီၢ်ဂၤပဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟ့ၣ်အါထီၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးဆူကီၢ်ပယီၤပ ဒိၣ် ခိဖျိထံကီၢ်အတၢ်ရုလိာ်မုာ်လိာ် (diplomacy) ဇီးတၢ်ကူလဲၤမၤ ကၤ, ဇီးဆိးကါဝဲဒၣ်သဲစးတၢ်ဆိၣ်သနံး (legal pressure) အကျဲဆူ အဝဲသ့ၣ်ကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ထံဂုၤကီၢ်ဂၤကရၢဒ်အမ့ၢ်အံၤအၤထံၤအၤ (EITI) အံၤ ပာ်ထံနီၤဖးပဒိၣ် ဇီးကူၣ်ပနံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအတၢ်လုပိာ်ထွဲ ဇီးမၤလၢပျဲအတၢ်အၢၣ်လီၤ သ့ၣ်တဖၣ်လၢကမ့ၢ်အကျိ ဖျိဖျိဖျါဖျါသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ယုထၢထီၣ်နတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ

ဖဲနကတိၤသကိးတၢ်ဇီးကူၣ်ပနံၣ် မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်အဆၢကတီၢ် အရ ဇိၣ်လၢနကဘၣ်သ့ၣ်ညါနတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအခိၣ်သ့ၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

တဲသကိးဘၣ်ယးတၢ်ချုၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်ဇီး တၢ်မၤဘၣ်ဒိပုၤကညိဇီးခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အဂ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်တက့ၢ်. နကဘၣ်မၤ လီၤတၢ်ဒ်သိးကပၣ်ယုာ်ဇီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအကလုာ်အါကလုာ်ဇီးဟ်ဖျါ ထီၣ်အီၤလၢအတၢ်ကွီၣ်လဲၢ် မ့ၢ်လၢပုၤတနီၤနီၤဘၣ်တၢ်ကွဲန့ၢ်လွဲန့ၢ်အီၤညီ မ့ တမ့ၢ် တၢ်ဟ့ၣ်သဆၣ်ထီၣ်အီၤညီ လၢအကမၤစၢၤတၢ်လၢကျဲလီၤလီၤဆီဆီ သ့ဝဲဒၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. ပုၤတနီၤနီၤ အတၢ်ဆိကမိၣ်ဆီတလဲအသးသ့ ဖဲအ ထံၣ်ဘၣ်ဝဲတၢ်ချုၣ်ဟီၣ်လၢအကလုာ်လၢဘၣ်တၢ်မၤအီၤဖးလဲၢ်ဖးကွာ်လၢအ မၤဟးဂီၤသ့ၣ်ပျၢ်, ပုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်တခီ တၢ်ဒိၣ်စိအီၤညီ ဖဲအဇီးန့ၢ်ဘၣ်

တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ထွဲဒီး တၢ်မၤပျံၤမၤဖုးလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအကလုာ်လၢအစၢ ကလီၤတူၢ် (လီၤဆိဒၣ်တၢ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအမံၤဟူ, မ့တမ့ၢ် ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ လၢပုၤကညီကွၢ်အီၤဂ့ၢ်ဒီးလီၤအဲၣ်လီၤကွံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်), ပုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ် တခီအတၢ်ဆိကမိၣ်ဆိတလဲအသးသ့ဖဲ အထံၣ်ဘၣ်တၢ်ဂီၤမူလၢအဟံၣ်ဖျါ ထီၣ်ဝဲဒၣ် ပုၤသဝီဖိတဖၣ်အတၢ်စံးတၢ်ကတိၤဘၣ်ယးအဘူးအတံၢ်စူးကွံၣ် အသး (သံ) ဒိဖျိတၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢအကဲထီၣ်အသးဒိဖျိထံ လၢအိၣ်ဒီးအ စုၣ်အယိ, ပုၤအဂၤတနီၤနီၤအတၢ်ဆိကမိၣ်ဆိတလဲသးသ့ ဖဲအထံၣ်ဘၣ် တၢ်ဂီၤလၢ လီၢ်ကဝီၤတၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါအလီၢ်စီဆံၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်မၤဟးဂီၤအီၤ ဒိဖျိတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်သကြၢ်အယိန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢနထၢ ဖျိၣ်အီၤသ့ၣ်တဖၣ်နသ့အီၤသ့ဝဲဖဲနဆဲးကျိးလိာ်သးဒီးပုၤအါဒံအါဂၤအဆၢ ကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

နကဘၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဆိကမိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလီၤတံၢ်လီၤဆဲးဒီးဂဲၣ်လဲ လၢပုၤလၢနအဲၣ်ဒီးမၤတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတဖၣ်အဖိခိၣ်ဒီးတၢ်လၢနအဲၣ်ဒီးလၢအ ဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်မၤတဖၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နကွဲၣ်ပုၤလၢအကပၣ်ယုာ် မၤသကိးတၢ်ဒီးနၢလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလီၤတံၢ်လီၤဆဲး, နအမ့ၢ်တၢ် ဆဲးလီၤစုမ့ၢ်ကျၢ်လၢလံာ်တၢ်ပတံထီၣ်တၢ် (လံာ်လၢအယုထီၣ်ပုၤအါဂၤတၢ် ဘၣ်သး) အဂီၢ်, ကွဲးလံာ်ပရၢပစၢ်, ဟ့ၣ်ဒိဟ့ၣ်နီၤတၢ်ဂီၤဒီးတၢ်ဂီၤမူသ့ၣ် တဖၣ်, မ့တမ့ၢ် တၢ်ဟ့ၣ်ကျိၣ်စုတၢ်မၤစၢလၢတၢ်ကတိၤန့ၢ်ခဲးတၢ် (ခဲၣ်ဖု)အ ဂီၢ်မ့ၢ်န့ၢ်တခီ, တၢ်အံၤကမၤဆူၣ်ထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အသးသဟီၣ်လၢကမၤတၢ် အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ပကဘဉ်သ့ၣ်ညါလၢတၢ်ကတိၤန့ၢ်ခဲးတၢ် မ့ၢ်တၢ်မၤတခါလၢအ
လီၤဘဉ်ယိၣ်. ဒီးပုၤဟူးဂဲၤထီၣ်ဒါတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တိၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တ
ဖၣ် ဘဉ်တၢ်ဖိၣ်အီၤ. ဒီးတီၢ်မၤဆူၣ်မၤဆါအီၤ. မ့တမ့ၢ် တၢ်မၤသံအီၤ
ဒၣ်လဲၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. နကဘဉ်အိၣ်ဒီးတၢ်ပလီၢ်သ့ၣ်ပလီၢ်သး
လၢ ပုၤလၢနန့ၢ်န့ၢ်အီၤဒီးပုၤလၢနဟ့ၣ်ခီဟ့ၣ်နီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ဘဉ်ထွဲ
ဒီးနတၢ်ဖံးတၢ်မၤအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ပလီၢ်
သ့ၣ်ပလီၢ်သးထီၣ်ဘိလၢ တၢ်ဘဉ်ယိၣ်ဘဉ်ဘီလၢအကအိၣ်ထီၣ်အ
သးသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဖဲနဟ်လီၤခဲၣ်ဖ့အတၢ်ဖံးတၢ်မၤအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ
အခါန့ၣ်လီၤ.

နတ်လီပတ်ဗုဒ်မာသကိးတၢ်ဒီးပုၤမာတၢ်ဆၢတံၢ်သ့ၣ်တဖၣ်

ကျဲအဂ့ၤတဘိလၢနကကတီၤသကိးဘၣ်တၢ်ဒီးပုၤမာတၢ်ဆၢတံၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လီၤလီၤမ့ၢ်ဝဲ တၢ်သးကျဲၤကရၢကရိထီၣ်တၢ်ကွဲးဆုၤထီၣ်လံာ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ပတံထီၣ်လံာ်ခဲၣ်ဖု (campaign) န့ၣ်လီၤ. (လၢတၢ်ကွဲးဆုၤထီၣ်လံာ်ခဲၣ်ဖု အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအဖီခိၣ်, ကမ္ဘာ်သ့ၣ်တဖၣ်ကကွဲးလံာ်လၢအနီၢ်ကစၢ်ဒ်ဝဲ ဆုအပဒိၣ်ပပုၤအအိၣ်သ့, ဒီးမ့မ့ၢ်လၢ တၢ်ဆုၤထီၣ်လံာ်တၢ်ပတံထီၣ်တၢ် (လံာ်လၢအယုထီၣ်ပုၤအါဂတၢ်ဘၣ်သး) မ့တမ့ၢ် တၢ်ဆဲးလီၤစုမ့ၢ်ကျၢ်အခဲၣ်ဖုတခီ, ကမ္ဘာ်ခဲလၢ်ဆဲးလီၤအမံၤ လၢလံာ်ပရၢတဘျီဃီအပူၤန့ၣ်လီၤ). တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအံၤတကလုာ် ဇးနဲၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲ ပဒိၣ်ဒီးကူၣ်ပနံၣ်လၢ နဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤနဆဲးအါ ဒီးဇးသ့ၣ်ညါအဝဲသ့ၣ်လၢတၢ်ဂဲၤလိာ်အံၤတမ့ၢ်ထဲနတကဘၣ်န့ၣ်လီၤ. နသးကျဲၤကရၢကရိထီၣ်တၢ်ကွဲးဆုၤထီၣ်လံာ်ပရၢ မ့တမ့ၢ် လံာ်ပတံထီၣ်ခဲၣ်ဖုလၢအ့ထၢ်နဲးဖီခိၣ် (online) မ့ၢ်သ့ မ့ၢ်န့ၢ်တခီ ကမ့ၢ်တၢ်လၢအဂ့ၤဒိၣ်တက့ၢ် မ့ၢ်လၢပုၤအိၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ချၢသက့ၤကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤနန့ၣ်လီၤ. ပုၤယဲၤသန့ (website) ဒ်အမ့ၢ် (change.org)ဒီး (thepetitionsite.com) သ့ၣ်တဖၣ် ဟ့ၣ်နတၢ်ပျဲလၢ နကတီၣ်ထီၣ်နလံာ်တၢ်ပတံထီၣ်တၢ် (လံာ်လၢအယုထီၣ်ပုၤအါဂတၢ်ဘၣ်သး) လၢအ့ထၢ်နဲး (online) အပူၤလၢအတလၢ်ဘျီလၢ်စ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ယုသ့ၣ်ညါဆိကူၣ်ပနံၣ် မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်ပုၤဘၣ်မူဘၣ်ဒါလၢနအဲၣ်ဒီးကွဲးလံာ်ဆုအအိၣ်တက့ၢ်. ကူၣ်ပနံၣ်အပုၤယဲၤသန့ (website) ကကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢနဂီၢ် လၢနကသ့ၣ်ညါဘၣ်လၢ တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိာ်ကျဲၤမူဒါခိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤပုၤမ့ၢ်မတၢ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နသံကွၢ်ကရၢသဘျီလၢအမၤသကိးတၢ်ဒီးနသ့ၣ်တဖၣ် လၢကမၤစၢၤနလၢတၢ်ယုသ့ၣ်ညါလီၤတၢ်အါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. မ့မ့ၢ်လၢပဒိၣ်တခီ, နကွဲးလံာ်ဆုကီၢ်ခိၣ်အဝဲဒါဒီး, စၢ်ထးကိတိာ်ဝဲကျိၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤက့ၢ်ခိၣ်ယုန့ၣ်ဆၢၣ်

ဒီးသ့ၣ်ပျ်ကိတိာ်ဝဲကျိၤ မ့တမ့ၢ် ကီၢ်ဖဲၣ် မ့တမ့ၢ် လီၢ်ကဝီၤပျၤဘၣ်မူဘၣ်
ဒါသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျဲအကတမံၤလၢနမၤအီၤသ့ကမ့ၢ်ဝဲဒၣ် ကတိၤသကိးတၢ်ဒီးကူၣ်ပနံၣ်
လၢအဘျၢလီၤ သကိးစ့သ့ၣ်တဖၣ် သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲလၢနမၤအီၤသ့တ
ဘိမ့ၢ်ဝဲဒၣ် ဘျၢလီၤကျိၣ်စ့လၢကူၣ်ပနံၣ်အဝဲန့ၣ်အပူၤ, အခိပညီမ့ၢ်ဝဲနအိၣ်
ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢ နကပၣ်ယုၣ်လၢပျၤဘျၢလီၤကျိၣ်စ့လၢကူၣ်ပနံၣ်အတၢ်
အိၣ်ဖျိၣ်ပူၤသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီဖျိနပၣ်ယုၣ်ပၣ်ဂီၢ်လၢတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်
အယီၤ မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ကျဲတဘိလၢအမ့ၢ် တၢ်မၤဘူးမၤတၢ်သးဒီးပျၤဘျၢလီၤကျိၣ်စ့
လၢအရ့ဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဒီးတဲသကိးဒီးပၢ်ဖျါထီၣ်နတၢ်ဘၣ်ယိၣ်ဘၣ်ဘိဆူ
အဝဲသ့ၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

သ့ မ့တမ့ၢ် ဆိးကါကမျၢၢ်တၢ်ကစီၣ်

ကမျၢၢ်တၢ်ကစီၣ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ကစီၣ်ပရၢ (newsletter), ကွဲၤဟူဖျါသ
န့ (television station), ကွဲၤလုလိၤသန့ (radio station), ဒီးတၢ်ကစီၣ်လၢ
အ့ထၢၣ်နဲၣ် (online news) သ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်ကျဲလုၢ်ဒိၣ်ပျၤဒိၣ်တခါလၢအရု
လီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ယးဒီး တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်
တဖၣ်, ဒီးဟ့ၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးလၢကူၣ်ပနံၣ်ဒီးပဒိၣ်အအိၣ်သ့ၣ်ဒၣ်န့ၣ်လီၤ.
ကူၣ်ပနံၣ်ဒီးပျၤန့ၢ်ဖိန့ၢ်ကမိၤသ့ၣ်တဖၣ် အဲၣ်ဒီးလၢကမျၢၢ်တၢ်ကစီၣ်ကပၢ်
ဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အဂ့ၢ်အကျိၤလၢအဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ယးဒီး
တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိာ်ကျိၤလၢအမၤဘၣ်ဒိဝဲဒၣ်ပျၤကညီဒီးခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်
သ့ၣ်တဖၣ် ကဲထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဆူကူၣ်ပနံၣ်ဒီးပျၤန့ၢ်ဖိန့ၢ်ကမိၤလၢအ
မၤတၢ် မ့တမ့ၢ် ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်တိာ်ကျိၤတဖၣ်အဂီၢ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ.

ဆုၤထီၣ်တၢ်ကစီၣ်အလံာ်ဘိးဘၣ်ရုလီၤ (press release) ဆူတၢ်က
စီၣ်သန့, ကွဲၤဟူဖျါသန့, ကွဲၤလုလိၤသန့, အ့ထၢၣ်နဲးတၢ်ကစီၣ်ဒီးဘျိးပျၢ်

ယဲသန့ (blog), ဒီးပုကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိလၢသဘျာ်သ့ၣ်တဖၣ် (freelance journalists) အအိၣ်တက့ၢ် . တၢ်ကစီၣ်အလံာ်ဘိးဘၣ်ရလီၤ (press release) သ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်တၢ်ကွဲးအီၤဖိတၢ်ကစီၣ်ဖိဖုၣ်ဖုၣ်ဖိ လၢအပၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၢ်, တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢအမၤအသးနီၢ်နီၢ် ဒီးတၢ်တဲဒီးက့ၤပုၤလၢအပၣ်ယုၣ်လၢတၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ကတိၤ (quotes) သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပကဘၣ်သ့ၣ်ညါလၢ ကမ္ဗၢၢ်တၢ်ကစီၣ်ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ကစီၣ်လၢအထူးန့ၣ်ပုၤဖးတၢ်ဖိအသး, ထူးန့ၢ်ပုၤဒိကနၢ်တၢ်ဖိအသး, မ့တမ့ၢ်ပုၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အသးအယီၤ တၢ်ကစီၣ်အံၤထဲအရူၤဒိၣ်တမံၤန့ၣ်တမ့ၢ်တၢ်လၢတၢ်ပျဲဘၣ်. ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ကစီၣ်လၢအထူးန့ၢ်ကမ္ဗၢၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အသးဒီးအတၢ်ဆိကမိၣ်ဆိကမးစ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၣ် ကျဲလၢအဂ့ၤတဘိကမ့ၢ်ဝဲဒၣ် ဆုၤထီၣ်တၢ်ကစီၣ်အလံာ်ဘိးဘၣ်ရလီၤ (press releases) တချုးလၢမူးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ (event) တခါခါစးထီၣ်ဒီးဘၣ်အဆၢကတီၢ် (ကွၢ်လၢ “တၢ်ထီၣ်ဒါတၢ်ဒီးမူးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤ” ဖိလၢလၢအသိး) မ့တမ့ၢ် ဝဲနမၤတၢ်သမံသမိးခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး (EIA) မ့တမ့ၢ် လံာ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢတၢ်ချုၣ်ဟီၣ်လၢာ်ဝံၤအလီၢ်ခံန့ၣ်လီၤ. နတၢ်ကစီၣ်အလံာ်ဘိးဘၣ်ရလီၤအံၤ ကဘၣ်တၢ်ကွဲးအီၤဖုၣ်ဖုၣ်ဖိ (ထဲတကဘျံးဇိၤ), ဘၣ်ဆၢၣ် ပၣ်ယုၣ်စ့ၢ်ကီးဒီးလံာ်တၢ်ကွဲးနီၣ်ကွဲးယါလၢအဂ့ၤယုၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးစိၤပီၢ်ဒိအမ့ၢ်တၢ်ချုၣ်ဟီၣ်လၢာ်, နတၢ်ဂၤလိာ်, တၢ်ဂီၤမ့တမ့ၢ်တၢ်ဂီၤမ့သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢနကဘၣ်မၤလီၤတၢ်အီၤတခါမ့ၢ်ဝဲလၢနတၢ်ကစီၣ်အလံာ်ဘိးဘၣ်ရလီၤအပူၤ ကဘၣ်အိၣ်ဒီးပုၤတဂၤအမံၤ, လီၤတဲစိနီၣ်ဂံၢ်, ဒီးပုၤတဂၤအအံၤမ့ၢ်လ် (email) ဖိသိးပုၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကဆဲးကျိၤဒီးယုၣ်ညါအါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤကသ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သ့တခါ, ထၢန့ၢ်ယုၣ်ပုၤလၢအကတိၤကိၤလၢဒီးပယီၤကျိၣ်ဘၣ်အဇၢၤကတၢ်တဂၤ ဖိသိးကသ့တဲသကိးတၢ်ဒီးပုၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ (ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမ့ၢ်ပုၤတဂၤယီၤသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ).

နယူအါထိပ်တိုက်ဂျီတီဘီအီးတိုက်ကစီအလံာ်ပာ်ဖျါသ့ဝဲဒ်
ဒ် ပှါယဲသန့ပာ်ဖျါလါလံာ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

<http://www.publicityinsider.com/release.asp> and here:
http://www4.uwsp.edu/cnr/neeap/Media/preparing_the_press_packet.htm

ကျဲ အဂ္ဂု အဂ္ဂု တဘိ မှ်ဝဲ ဒ် တါ မေ တါ ကစီအမူး (press conference) မ့တမ့ၢ် မူးတါရဲၣ်တါကျဲတမံမံလါဝဲဒ်ဝဲထီအပူၤန့ၣ်လီၤ. ကတဲာ်ကတီၤပှါလါအဂ္ဂုလိာ်တါတဂ္ဂု လါကကတီၤလီၤတါဘၣ်ပးတါဂ့ၢ်ကီၤဒီးဂ့ၢ်ဝီသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးမပှါသ့ပှါဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ် မ့တမ့ၢ် ပှါလါအမံဟူသ့ၣ်ဖျါလါအသ့ၣ်ညါဂ့ၢ်ဝီသ့ၣ်တဖၣ် ကတီၤလီၤတါတက့ၢ်. နမ့ၢ်ကတဲာ်ကတီၤပှါတါအိၣ်တါအိၣ်မ့ၢ်န့ၢ်တခီ ပှါကွဲးတါကစီအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဟဲထီၣ်ပာ်ပှါပာ်ဂီၢ်အါဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ.

မ့ၢ်သ့န့ၣ် သ့ၣ်ထီၣ်တါဘျးစဲ မ့တမ့ၢ် တါမေသကိးတါဒီးနီၢ်တဂ္ဂုပှါကွဲးတါကစီအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် (individual journalists) တက့ၢ်. ယု န့ၢ်ပှါကွဲးတါကစီအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လါအကွဲးတါတါဂ့ၢ်ကီၤဘၣ်ထွဲဒီးတါခူၣ်ဟီၣ်လံာ် မ့တမ့ၢ်တါတိာ်ကျဲလါအလီၤကံာ်သ့ၣ်တဖၣ် (ဒ်အမ့ၢ်ရဲၣ်နီၣ်ဒီးကံာ်သဝံပီၤကျိာ်ထံတမာ်, တါကူလဲၤမေကသ့ၣ်, မ့တမ့ၢ် မ့ၢ်ကျိာ်ဝဲကွာ်ဟီၣ်ကဝီဒ်ခိၣ်လီၤဆီသ့ၣ်တဖၣ်) လါအကဲထီၣ်တါလံာ် အသးလါကီၢ်ပယီၤပူၤ မ့တမ့ၢ် တါလီၤလါအဂ္ဂုသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲနဆုၤလီၤတါကစီအလံာ်ရုၤလီၤအဆါကတီၢ်,ဆဲးကျိးဆိဒီးပှါကွဲးတါကစီအိၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်တဂ္ဂု ဒီးဟ့ၣ်အဝဲသ့ၣ်တါခွဲးတါယာ်လါကကွဲးတါဂ့ၢ်ဒ်အံၤ တချုးဒီးလါပှါအဂ္ဂုအိၣ်ဒီးဘၣ်အခါန့ၣ်လီၤ.

ကမ့ၢ်တါကစီအလံာ်ဖျါထီၣ်တါဂ့ၢ်ကီၤ မ့တမ့ၢ် ဂ့ၢ်ဝီသ့ၣ်တဖၣ်ပာ်ကီၤယာ်အီၤဂ့ၢ်တက့ၢ်. ပှါတဂ္ဂုမ့ၢ်ကွဲးပာ်ဖျါထီၣ်နတါဂ့ၢ်လိာ်လါအဂ္ဂုတကပတခီ ဆဲးကျိးဒီးအဝဲသ့ၣ် ဒီးဟ့ၣ်လီၤအဝဲသ့ၣ်တါဂ့ၢ်တါကျိာ် မ့

တမ္း မာတၢ်ထံၣ်လိာ်သံကွၢ်သံဒီး (interview) ဒီးအဝဲသ့ၣ်တက့ၢ်. ပှၤတဂၤမ့ၢ်ကွဲးအာနတၢ်ဂဲၤလိာ်တခါ, နကွဲးလံာ်ဆူတၢ်ကစီၣ်ပရၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်ကစီၣ်သန့, မ့တမ့ၢ် ကွဲးဟံာ်တၢ်နတၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖး ဒီးတၢ်ထံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢ ပှၤယဲၤသန့အပူၤသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်သးအိၣ်မၤဒ်အံၤတခါ, အရူဒိၣ်လၢနကဘၣ်ဟံာ်နသးခုၣ်ခုၣ်ဒီးဟံာ်ဖျါထီၣ်နတၢ်ဂ့ၢ်လိာ်ဘျီလိာ်သ့ၣ်တဖၣ်ရဲၣ်ရဲ ဒီးလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ယုးယီၣ်ဟံာ်ကဲအလၢအပျဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိအတၢ်ကွဲးဘၣ်ထွဲဒီးန့ၣ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ကဲထီၣ်အသးနီၢ်နီၢ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်တီၢ်ကျဲၤအကမူးကမၢ်မ့ၢ်အိၣ်တခါ ဘျီဘၣ်က့ၤအိၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. တဘၣ်သ့ၣ်ဒိၣ်သးဖျိးတဂ့ၤ, ဒီးတဘၣ်ခိဆၢက့ၤပှၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိလၢနီၢ်တဂၤအတၢ်ဆိကမိၣ်ဒီးတၢ်ဟံာ်သ့ၣ်ဟံာ်သးနီၣ်တမံၤတဂ့ၤ.

တၢ်ဟံာ်ဖျါထီၣ်တၢ်တဘၣ်သ့ၣ်ဘၣ်သးလၢအထီဒါတၢ်တမံၤမံၤဒီးမူးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်

ကမ့ၢ်အမူးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ် ကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤတခါလၢတၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါထံဖိကီၢ်ဖိကမ့ၢ်ဘၣ်ယးဒီး တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢဒီးအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးကျဲတဘိလၢအထူးဖျိၣ်ရိၣ်ဖျိၣ်က့ၤကမ့ၢ်လၢကဟူးဂဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်တခါ, နဆိးကါမူးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤဒ်အံၤသ့ဝဲဒၣ်လၢတၢ်ယုးအါထီၣ်စ့ၣ်ဟံာ်လၢနခဲၢ်ဖုအတၢ်ဖံးတၢ်မၤအဂီၢ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကမ့ၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤလၢအမၤညီၣ်န့ၣ်အသးတမံၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ် တၢ်ဟံာ်ဖျါထီၣ်တၢ်တဘၣ်သ့ၣ်ဘၣ်သးလၢအထီဒါတၢ်တမံၤမံၤအဂီၢ် (protest)ဖဲကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လဲၤဟံာ်ဖျါထီၣ်အသးလၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤ မ့တမ့ၢ် ပဒိၣ်ကရၤလၢအဟ့ၣ်တၢ်ပျဲဆူတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအအိၣ် အလီၢ်ခါၣ်သးလၢတၢ်ဟံာ်ဖျါထီၣ်က့ၤအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဟံာ်သးလၢအထီဒါတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ

တံတိုက်ကျွန်းနဲ့လီ။ ဘဉ်သုဉ်သုဉ်နကထံဉ်ဘဉ်တံဂီသုဉ်တဖဉ်လတံ
ထီဒါတံခူဉ်တံဂီအတံတံတိုက်ကျွန်းလဲးပဒီ ဒီးတံတိုက်ကျွန်းအဂသုဉ်
တဖဉ်န့ဉ်လီ။ တံထီဒါတံသုဉ်တဖဉ်အံး ကမုာ်ကျဲလအဂ့တဘိ လက
ထူးန့ဉ်ပုအဂတံသးစါဆါ ဒီးတံဆိကမိဉ်လနတံဂဲလိာ်ဒီးဟ့ဉ်တံ
ဆိဉ်သနံးလကူဉ်ပနံဉ် မ့တမုာ် ပဒိဉ်အအိဉ်လကဒိကနါနု၊ ဘဉ်ဆဉ်
တံထီဒါတံအတံရဲဉ်တံကျဲအံး မုာ်ကျဲလအလီဘဉ်ယိဉ်စုာ်ကီးန့ဉ်လီ။
ဒ်တံကဲ ထီဉ်တံအသးအါမး လကကီာ်ပယီပုအသိး၊ ဟကီာ်ဒီးသုးဖိ
သုဉ်တဖဉ်မပြဲမပြဲ မ့တမုာ် မလီဖးပုထီဒါတံသုဉ်တဖဉ်လကျဲဆူဉ်
ဆူဉ်ကီာ်ကီာ်န့ဉ်လီ။ ပုထီဒါတံသုဉ်တဖဉ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးဒိဉ်ဒိဉ်မုာ်မုာ် မ့
တမုာ် တံဖိဉ်ယာ်အီအိဉ်ဝဲဒဉ်န့ဉ်လီ။

နမုာ်ဆါတံလီနသးလနကမ တံဟ်ဖျါထီဉ်တံတဘဉ်သုဉ်ဘဉ်
သးလအထီဒါတံတမံမံအဂီာ် (protest) တခီ၊ တံလနကဘဉ်မလီ
တံအီမုာ်ဝဲ တံတဘဉ်ပိဉ်သကိးဆိတံဒီးနကရူာ်ပုပုလအဘဉ်ထွဲဒီးတံ
ဂုာ်ကီလအကပိာ်ထွဲထီဉ်လခံသုဉ်တဖဉ်၊ ဒီးဟ်လီတံဖံးတံမအတံ
ရဲဉ်တံကျဲလီတံလီဆဲးလ တံလနကမအီဖဲတံမုာ်ဖိဉ်ယာ်နု မ့
တမုာ် တံမုာ်မဆူးမဆါနုအခါန့ဉ်လီ။ (ဘဉ်သုဉ်သုဉ်တံဖံးတံမအ
တံ ရဲဉ် တံ ကျဲ က ပဉ် ယုဉ် ဒီး တံ ထါဖျိဉ် တံ အိဉ် ယာ သုဉ် တဖဉ်
(resources) ဒီးတံဆဲးကျိဆဲးကျဲလအကမစါနုကသုဖဲတံဖိဉ်ယာ်နု
အဆါကတီာ်န့ဉ်လီ။ အဒိ - ပုလအမတံလသဲစးကရသဘျ မ့တမုာ်
ကမုာ်တံကစီဉ်လအကွဲးဟ်ဖျါထီဉ်ဒီးရလီတံကစီဉ် ဘဉ်ထွဲဒီးတံဂုာ်
လပုဖိဉ်ယာ်နုန့ဉ်လီ။)

တံထီဒါတံတမုာ်ကမုာ်အတံရဲဉ်တံကျဲထဲတမံလနမအီသုန့ဉ်
ဘဉ်။ နကရကရီထီဉ်ဒီးထူးဖျိဉ်ရိဉ်ဖျိဉ်ကမုာ် (public rally) လတံလီ
လတံခူဉ်ဟီဉ်လံာ်အတံဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးအလီ မ့တမုာ် လဂုာ်ဒိဉ်ဂုာ်ထီအ
ပုသုဝဲဒဉ်စုာ်ကီးန့ဉ်လီ။ အဒိ၊ တံထူးဖျိဉ်ရိဉ်ဖျိဉ်ကမုာ်လတံမအီဖဲ
ယိဉ်လိာ်ကျိအနံလကညီကီာ်ဖဲဉ်ပုလတံမလကပီကဟီဉ်ခိဉ်ဒိဘဉ်

တၢ်ထီၤဒါထံတမၢ်အမၢ်နံၤ. ကမ္ၢ်လၢအကထိလၢအအိၣ်အဆိးလၢယိၣ်လိာ်ကျိထံကျိကၢ်နံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဟဲဟံၣ်ဖျိၣ်ထီၣ်အသး လၢတၢ်ဟ့ၣ်ဒိဟ့ၣ်နီၤလိာ်သးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ထွဲဒီး ထံတမၢ်လၢတၢ်ကတုထီၣ်အိၣ်တဖၣ်ဒီး တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢအဝဲသ့ၣ်ကဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်အိၣ်, ဒီးဟံၣ်လီၤစ့ၢ်ကိးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢန့ၣ်လၢကဟဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိဒီးလီၢ်ကဝီၤခိၣ်န့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိး ဟဲထီၣ်ပၣ်ယုၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ထုးဖျိၣ်ရိၣ်ဖျိၣ်ကမ္ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ထုးဖျိၣ်ကမ္ၢ်လၢအအိၣ်လၢတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအလီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်, ဒီးထီၣ်ဟူးထီၣ်ဂဲၤထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အသ့ၣ်အသးလၢကမၤသကိးတၢ်လၢခါဆူညါအဂီၢ်တပူၤယီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ထုးဖျိၣ်ရိၣ်ဖျိၣ်ကမ္ၢ်လၢအဘၣ်တၢ်မၤအိၣ်လၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲလၢအဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ် ဒုးန့ၣ်ဖျါထီၣ် မ့တမ့ၢ် ဒုးသ့ၣ်ညါပုၤတမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်အဘူးကတၢ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ထုးဖျိၣ်ရိၣ်ဖျိၣ်ကမ္ၢ် မ့ၢ်ကျဲလၢအဂ့ၢ်တဘိလၢအထုးန့ၢ်ပုၤအါဂၤအသးဒီးကမ္ၢ်တၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အသးစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

နမၤသကိးတၢ်တပူၤယီၤဒီးဖျိၣ်စိမိ မ့တမ့ၢ် ကိၣ်ဇိကီၢ်ဇိလၢအအိၣ်ဘူးအိၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်, မ့တမ့ၢ် ဂံၢ်ခိၣ်ထံးကမ္ၢ်ကရၢ မ့တမ့ၢ် ကရၢသဘူသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်သုးကျဲဝဲဒၣ်တၢ်ဟ့ၣ်တၢ်ကတိၤသိၣ်လီၤသီလီၤတၢ် (lecture) မ့တမ့ၢ် တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်တဲသကိး (workshop) တၢ်လၢကသိၣ်လိကမ္ၢ်ဘၣ်ဃးတၢ်ကဲထီၣ်အသးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲအဂၤတခါကမ့ၢ်ဝဲဒၣ်တၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါအါဖုအတၢ်ဘူၣ်သကိးဘါသကိးအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲ (interfaith prayer service) မ့တမ့ၢ် တၢ်တၢ်ပီၣ်သကိးတၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါအါဖုသိၣ်လိဝဲဒၣ်လၢပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကဘၣ်ဂ့ၢ်လိာ်အသးဒီးဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤဂ့ၢ်ဘၣ်ဘၣ် ဒီးကဘၣ်ဟံၣ်ကဲက့ၤန့ၣ်ဆၢၣ်, ဒီးသိၣ်လိပုၤစ့ၢ်ကိးလၢ ပတဘၣ်မၤဆူးမၤဆါလိာ်ပသးတဂၤဒီးတဂၤလၢပနီၢ်ကစၢ်အတၢ်ဘၣ်ဘျးဘၣ်ဖျိၣ်အဂီၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါအါဖုမၤတၢ်ဘူၣ်သကိးဘါသကိးတၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲအ

ဆာကတီနဲ့. တာ်ဘူဉ်တာ်ဘါခိဉ်နာ်ဘါဖုထဲသကိးတာ်ဘဉ်ယးအဝဲသ့ဉ် အတာ်စူာ်တာ်နာ်လာအဘဉ်ထွဲလိာ်အသးဒီး တာ်ခူဉ်ဟီဉ်လာ်အတာ်တိာ် ကျဲဒီးတာ်ခူဉ်ဟီဉ်လာ်ကူဉ်ပနံဉ်အိဉ်ဒီးမူဒါဒီးတာ်ဖံးတာ်မလဲသ့ဉ်တဖဉ်လာ ပျာကညီဒီးခိဉ်ယာန့ဆာဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်ကဆာကမျာ်သ့ဉ်တဖဉ် လာတာ်ထုကဖဉ် မ့တမ့ာ် တာ်ဘူဉ်တာ်ဘါအတာ်ရဲဉ်တာ်ကျဲသ့ဉ်တဖဉ်လာ တာ်ယုထီဉ်တာ်ဒီးသအက့ၤတာ် ဒီးဟ်ဖျါထီဉ် အဝဲသ့ဉ်အတာ်အာဉ်လီၤအီ လီၤလာတာ်ကပတုာ်ကွံာ်တာ်ခူဉ်ဟီဉ်လာ် အတာ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလာအအာ သ့ဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

ကျဲးစးသု မ့တမ့ာ် ဆိးကါဒွဲလကူဉ်သ့ (arts) ဒ်သိးနတာ်ကစီဉ် သ့ဉ်တဖဉ်တာ်ကသ့ဉ်နီဉ်ထီဉ်က့ၤအီဒီးနာ်ဟ်အီကညီအဂီၢ်န့ဉ်တက့ၢ်. န သုတာ်ဒုးနဲဉ်တာ် မ့တမ့ာ် တာ်ဂီၤဂဲၤကလံာ်အတာ်ဒုးနဲဉ်သ့ဉ်တဖဉ်လာတာ် ဟ်ဖျါထီဉ်က့ၤတာ်ဂ့ၢ်ကီလနပျာတတဘဉ်ကွံာ်ဆာဉ်မဲာ်အီၤ, တာ်ဒုးနဲဉ်တာ်ဂီၤ မူဘဉ်ထွဲဒီးတာ်ခူဉ်ဟီဉ်လာ်အတာ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလာအကဲထီဉ်အသးသ ကုဟီဉ်ခိဉ်ချ့, သးကျဲရဲဉ်ကျဲတာ်သ့ဉ်ဝံဉ်သးဆာအမူးသးဖုံလာတာ်ဟ့ဉ် တာ်သ့ဉ်ညါနာ်ဟ်(ဘဉ်သ့ဉ်သ့ဉ်လာတာ်ယုအါထီဉ်စုဟ်ကီအဂီၢ်) ဘဉ်ထွဲ ဒီးတာ်ဂ့ၢ်ကီ သ့ဉ်တဖဉ် နဘဉ်ကွံာ်ဆာဉ်မဲာ်အီၤ, မ့တမ့ာ် သးကျဲကမျာ် အတာ်လီာ်တာ်ကျဲတခါခါ (public space) လာတာ်ဒုးနဲဉ်တာ်ဂီၤ မ့တမ့ာ် တာ် စုသ့ဒွဲလအတာ်ဒုးနဲဉ် (artwork) လာအဘဉ်ထွဲလိာ်အသးဒီးတာ်ခူဉ်ဟီဉ် လာ်ဒီးအတာ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးသ့ဉ်တဖဉ်န့ဉ်တက့ၢ်. လာဝုာ်အါဖျါအပူၤအိဉ် ဒီးတာ်သ့ဉ်ထီဉ်ဖးဒိဉ်လာအဟ်ကီလာ်တာ်ဂီၤတာ်ဖီဉ် (gallery) လာအတလာ် ဘူဉ်လာ်စုသ့ဉ်တဖဉ်တူာ်လိာ်ဝဲဒဉ်တာ်ဒုးနဲဉ်စုသ့ဒွဲလ (artwork) လာတာ် ဟ့ဉ်တာ်သ့ဉ်ညါဘဉ်ယးဂ့ၢ်ဝီသ့ဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

နကဘဉ်မလီၤတာ်ဒီးဒုးသ့ဉ်ညါဆိကမျာ်တာ်ကစီဉ်ဘဉ်ယးတာ်ရဲဉ် တာ်ကျဲဒ်အံၤန့ဉ်လီၤ. ဆာထီဉ်တာ်ကစီဉ်အလံာ်ရလီၤလာအဟ်ဖျါထီဉ်တာ် ဂ့ၢ်တာ်ကျဲဘဉ်ထွဲဒီးဘဉ်မနုၤအယိလာနသးကျဲမမူးတာ်ရဲဉ်တာ်ကျဲအံၤ လဲဉ်ဒီးတာ်မနုၤသ့ဉ်တဖဉ်ကကဲထီဉ်အသးလဲဉ်, ဒီးကွဲမုာ်စ့ၢ်ကိးပျာကွဲး

တၢ်ကစီၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကဟဲထီၣ်ယုၣ်တက့ၢ်. တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤ တၢ်မ့ၢ်မၤအီၤလၢတၢ်လီၤလၢအယံၤ မ့တမ့ၢ် စီၤစ့ၢ်ဒီးခူၣ်တခီ, နသးကျဲၤတၢ်လဲၤတၢ်က့ၤဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၤအကျဲၤလၢပုၤကွဲးတၢ်ကစီၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်မ့ၢ်န့ၢ်တခီ အဝဲသ့ၣ်ကဟဲပၣ်ယုၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤအံၤဝံၤအလီၢ်ခံ, ဟ့ၣ်ထီၣ် မ့တမ့ၢ် ဆၢထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်တဲသကိးအီၤလၢတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤပုၤ ယုၣ်ဒီးတၢ်ဂီၤတၢ်ဖိၣ်ဒီးတၢ်ဂီၤမူသ့ၣ်တဖၣ်ဆူတၢ်ကစီၣ်ပရၢ, ကွဲၤလ့ၤလီၤသန့, ကွဲၤဟူဖျါသန့, ဒီးအ့ထၢၣ်နဲးတၢ်ကစီၣ်သန့သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်တက့ၢ်.

ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်ပုၤဘျးစဲ

ဆဲးကျိးမၤသကိးတၢ်ဒီးကရၢသဘျၢ သ့ၣ်တဖၣ်လၢထံကီၢ်လၢကူၣ်ပနံၣ်ဟဲတဘျီန့ၣ်, မ့တမ့ၢ် ကရၢသဘျၢ သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဟူးဂဲၤလၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီတဘျီန့ၣ်တက့ၢ်. ယုထၢမၤသကိးတၢ်ဒီးကရၢသဘျၢ လၢအမၤတၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယၢ် ဒီးခိၣ်ယၢၤန့ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးလီၤဆီဖၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ဝီဖဲအမ့ၢ်ပုၤထူလံၤဖိခွဲးယၢ် (နမ့မ့ၢ်ကလုာ်ဖျါဖိတကတခီ), တၢ်မူအါကလုာ်ဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအစၢကလီၤတူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်, ထံနဲခွဲးယၢ်ဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချၢ သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. ကရၢသဘျၢ သ့ၣ်တဖၣ် အံၤမၤစၢၤန့ၣ်လၢတၢ်ဆဲးလိာ်သးဒီးပဒိၣ်ဒီးကမုၢ် လၢအအိၣ်လၢထံကီၢ်လၢကူၣ်ပနံၣ်ဟဲတဘျီန့ၣ်အပူၤ, ဒီးဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်မၤစၢၤန့ၣ်လၢတၢ်ဆိးကါဝဲဖၣ်ထံကီၢ်အဝဲန့ၣ်တၢ်ဘျၢသဲးကျဲၤသန့, ဖဲအလီၢ်အိၣ်ဒီးမ့ၢ်သ့မ့ၢ်ညီတခီန့ၣ်လီၤ. နမၤကရၢသဘျၢ သ့ၣ်တဖၣ်လၢက ဆၢလီၤဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်ပုၤဟဲယုသ့ၣ်ညါတၢ် (international observers) လၢကဟဲယုသ့ၣ်ညါဒီးမၤနီၣ်မၤယါဒီးဖုးသ့ၣ်ညါက့ၤကမုၢ်ဘၣ်ယး တၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢအတၢ်တိၣ်ကျဲၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

သူ့ မှတ်တမ်း ဆီးကိစ္စအထက်နဲ့

ဟ်ဖျါထီၣ်နတ်ၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ မှတ်တမ်း တၢ်ကစီၣ်ဘၣ်ထွဲဒီးနတ်ၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢအ့ထၢၣ်နဲးပူၤ ဒီဖျါပုၣ်ယဲၤသန့ မှတ်တမ်း ပျၢၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်စီၣ်သန့ (social media) ဒ်အမ့ၢ် (ဖူးစဘီး (facebook), ထွဲးထၢၣ် (twitter), ထၢမ်ဘလၢ (tumblr) သ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်ကျဲၤလၢအဂ့ၢ်တဘိၤလၢ တၢ်သးကျဲၤဝဲဒၣ်ထံၣ်ဂ့ၢ်ဂီၢ်ဂၤအတၢ်ဆီၣ်ထွဲၤမၤစၢၤန့ၣ်လီၤ. အလီၢ်အိၣ်လၢနကဘၣ်မၤလီၤတံၢ်လၢ တံၤသကိးသိၣ်မ့ၢ်လၢအအိၣ်လၢထံၣ်ဂ့ၢ်ဂီၢ်ဂၤသ့ၣ်တဖၣ် ကဒီးန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအလၢအပျဲၤလၢအဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဂဲၤလိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂဲၤလိၣ်လၢကျဲၤတဘိၤအံၤလီၤဘၣ်ယိၣ်ဝဲဒၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢနကဘၣ်မၤလီၤတံၢ်အီၤတမံၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ် နတဘၣ်ထၢန့ၣ်ပျၢၤလၢအပၣ်ယုၣ်လၢနတ်ၢ်ဂဲၤလိၣ်အပူၤသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဂီၢ်တၢ်ဖီၣ် မှတ်တမ်း အမံၤအသၣ် ဝဲနတီၣ်ထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဆူအ့ထၢၣ်နဲးအပူၤဘၣ် (အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်တခီ သုမံၤသၣ်လၢအယီၤအဘျၢၣ်, တမ့ၢ်မံၤနီၢ်ကီၢ်), ဒ်သိးဟၤကီၢ်ဒီးသးဖိသ့ၣ်တဖၣ် အသုတသ့ၣ်ညါဆိနတ်ၢ်ထီၣ်ဒါအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတဂ့ၢ်အဂီၢ် နကဘၣ်ပလီၢ်စ့ၢ်ကိးနသးဝဲတၢ်ဘိးဘၣ်ရၤလီၤ မှတ်တမ်း တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါတၢ်ထီၣ်ဒါတၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤန့ၣ်လီၤ. ကရၤသဘျူ လၢအမၤသကိးတၢ်ဒီးနၤတဖုဖုဟ့ၣ်နၤတၢ်သိၣ်လိဘၣ်ဃးအ့ထၢၣ်နဲးတၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢ (internet security) မ့ၢ်သ့တခီကမ့ၢ်တၢ်ကဲဘျူးကျဲၤဖျိၣ်ဖးဒိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲနတဲၣ်နၢ်ဟံၢ်နတံၤသကိးပျၢၤမၤသကိးတၢ်ဖိလၢထံၣ်ဂ့ၢ်ဂီၢ်ဂၤလၢနတ်ၢ်ဘၣ်ယိၣ်ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢမ့ၢ်ဝံၤတခီနမၤအဝဲသ့ၣ်မၤစၢၤနၤလၢတၢ်တီၣ်ထီၣ်နတ်ၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဆူအဝဲသ့ၣ်ပုၣ်ယဲၤသန့ပူၤသ့ဝဲဒၣ် ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်တီၣ်ထီၣ်အီၤသ့ၣ်တဖၣ် တမ့ၢ်တၢ်လၢအဟဲလၢကီၢ်ပယီၤပူၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ချံၣ်ဟီၣ်လၢအကလုာ်တဖၣ်



တၢ်ချံၣ်လီၤဟီၣ်ခိၣ်ပူၤဖးလဲၢ်ဖးကွၢ် လၢတၢ်ကထုးထီၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ထုးတၢ်တီၤအဂီၢ်



တၢ်ချံၣ်ဟီၣ်လၢလၢဟီၣ်ခိၣ်လၢတၢ်ကထုးထီၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ထုးတၢ်တီၤအဂီၢ်



တၢ်ဂီၤ - ခူၤဖဲၢ်

တၢ်ချၢ်ထုးထီၣ်ဟီၣ်လၢလၢထံကျိၤပူၤ



တၢ်ဂီၤ - ခူၤဖဲၢ်

တၢ်သုးကွၢ်ကစၢ်ဒီခိၣ်ခိၣ်ဖျိတၢ်သုမ့ၣ်ပီၤဒ်သိးတၢ်ချၢ်ဟီၣ်လၢကသုအဂီၢ်

ပုဂံဝါဒူးနဲ့ဖျါထီဉ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲအကလုာ်တဖၣ်



တၢ်ဂီၤ - တံခိဉ်

လိာ်ကဝီဖိဟ်ဖိဉ်ဒီးဟ်ဖျါထီဉ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲအိဖျါတၢ်ဘါသကိးယွၤ တကလၢတၢ်ဖျါတၢ်န့ဉ်ဒၣ်ဝဲ



တၢ်ဂီၤ - ခုစါ

ပုဂံဝါ ဒူးနဲ့ဖျါထီဉ်တၢ်ဟ်သးဒီးတၢ်ထံဉ်လၢတၢ်တိာ်ကျဲတဖၣ်အဖိခိဉ်ဖဲတၢ်မၤသကိးကမျါပျါစီတၢ်တဲသကိးအခါ



တၢ်ဂီၤ - ခုစၢ်

ပှၤတၢၤ ဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ဆူတၢ်ကစီၣ်ဝဲၤကျိၤဖိသီးအတၢ်ဂ့ၢ်တဖၣ်ပှၤကသ့ၣ်ညါလၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘ့ၣ်



တၢ်ဂီၤ - ခုစၢ်

ပှၤတၢၤ ထံၣ်လိာ်သးဒီးကူၣ်ပနီၣ်ခိၣ်န့ၣ် လၢတၢ်မၤန့ၢ်ဟံၣ်အါထီၣ်သးဒီးတၢ်တီၢ်ကျဲၤအဂီၢ်

တၢ်ကတိၤကျၢ်တံၢ်

တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ် မ့ၢ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤတခါလၢအလီၤဘၣ်ယိၣ်ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံး. တၢ်သံတၢ်ပျၢ်, တၢ်ဟးဂုၢ်ဟးဂီၤဆူပျၢ်ကညီ, တၢ်မူတတၢ, ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ဒီးထံကျိၤထံကွၢ်အဂီၢ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အကျဲသန့ဖီလံၣ်စံၣ်, တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢသဲးစး, ဒီးတၢ်ပၤဆၢရဲၣ်ကျဲတအိၣ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်အယိၣ်. တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိၢ်ကျဲလၢအဘၣ်တၢ်မၤအီၤလၢကညီဟီၣ်ကဝီၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ် တဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးဘၣ်ဖျိၣ်လၢ လီၢ်ကဝီၤကမျၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဘၣ်အမဲၣ်ညါ ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤအကလုာ်ကလုာ် ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤလၢတၢ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်အီၤလၢလီၢ်ကဝီၤပူၤတနီၤမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူၣ်ပျၢ်သဝီဖိအဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်, တၢ်မၤဟးဂီၤကွၢ်ပျၢ်လီၢ်ကဝီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်လုာ်အိၣ်အသးသမူဒီးတၢ်ဖံးတၢ်မၤအကျိၤအကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢပျၢ်ဂီၢ်ဒီးခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤအဖီခိၣ်, ပျၢ်မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်တၢ်တိၢ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်မၤတၢ်မၤလၢအအိၣ်ဖျိဖျိဖျါ, သ့ဟံးန့ၢ်မူဒါတုၤလီၤတီၤလီၤ, ဒီးပၢ်ကဲဝဲဒၣ်ပျၢ်လီၢ်ကဝီၤဖိအတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်ဒီးတၢ်ဆၢတဲာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

လၢန့ၢ်အမဲၣ်ညါ, ပျၢ်ဒိၣ်ကျိၣ်ဒိၣ်စ့, ပျၢ်ဟဲဘျၢလီၤတၢ်ဒီးကူၣ်ပနီၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်လူၤပိာ်မၤထွဲဝဲဒၣ်ထံကီၢ်ဘီမ့ၢ်အတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢလၢတၢ်ပၢ်ပနီၣ်အနီၣ်ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဒီးပၢ်ကဲဒီးပၢ်ပနီၣ်ပျၢ်လူၤလံၤဖိအတၢ်ခွဲး

တော်ယဉ်အမှ် “တော်ဘဉ်သးလၢအသဘျၢ, ချးဆၢချးကတီၢ်ဒီး သ့ၣ်ညါ တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ (Free Prior Informed Consent) တချးလၢကမၤတၢ်တီၢ် ကျဲတမံၤလၢ်ဒီးဘဉ်အခါန့ၣ်လီၤ.

ဒီးတကတီၢ်ယီၤစ့ၢ်ကီး အလီၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢ လီၢ်ကဝီၤပှၤတဝၢသ့ၣ်တ ဖၣ် ကြးသ့ၣ်ညါဒီးပၢ်သ့ၣ်ပၢ်သးလၢ တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီး တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသ့ၣ်တဖၣ် ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလၢကတီၢ်ယံၣ်လၢ ခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးပှၤတဝၢသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ် ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ကိဒီးတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံး လၢအကဲထီၣ်အသးသ့ၣ်တဖၣ် တၢ်ကယုၣ်လီၤဘျါလီၤတန့ၢ်ညီညီဒီးတူၤ လီၤတီၤလီၤဘဉ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်ဒီးထံ ကျိထံကွၢ်သ့ၣ်တဖၣ် ကဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးတပယုၢ်ယီၤန့ၣ်လီၤ. ခိဖျိတၢ်ချ့ၣ် ဟီၣ်လၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးအတၢ်ဆိတလဲဆူခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်, တၢ်မူဘျးစဲ, ဒီးလီၢ်ကဝီၤပှၤတဝၢအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအကျိၤအကျဲသ့ၣ်တ ဖၣ်အယီ, မ့ၢ်တၢ်အကါဒိၣ်လၢလီၢ်ကဝီၤပှၤတဝၢသ့ၣ်တဖၣ် ကဘဉ်သ့ၣ် ညါန့ၢ်ပၢ်ဆိဝဲဒၣ်တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးအကလုာ် တချး လၢတၢ်မၤတၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤ လၢအဝဲသ့ၣ်အဟီၣ်ကဝီၤတၢ် လီၢ်တၢ်ကျဲဒီးဘဉ်အခါန့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်န့ၢ်အယီ, ပဆၢမ့ၢ်လၢ်လၢလံာ်န့ၣ်ကျဲတဘျီအံၤကမၤစၢၤဝဲဒၣ် ကညီလီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ် ဒီးလီၢ်ကဝီၤပှၤတဝၢလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ကသ့ၣ်န့ၢ် ပၢ်အါထီၣ်ခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးပှၤဂ့ၢ်ဝီအတၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံး ခိဖျိ တၢ်ချ့ၣ်ဟီၣ် လၢ်န့ၣ်လီၤ. အလီၢ်အိၣ်စ့ၢ်ကီးလၢလီၢ်ကဝီၤကမ့ၢ် ဒီးပှၤတဝၢသ့ၣ်တဖၣ် ကသ့ၣ်ညါဒီးန့ၢ်ပၢ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယဉ် ဒီးကသ့ၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤကျဲ

ခိပ်သွပ်လာအနီကစာဖတ်ပဲ ဖ်သိးဒီးအဝဲသွပ်အပူတတဒီးန့ဆာ်တၢ်အိပ်
ယာသွပ်တဖၣ် တၢ်ဒိသအအိးဒီးပာဆျာရဲၣ်ကျဲအိးဖ်သိးကတူၢ်ယံၣ်ခိပ်ကျဲ
အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအဂ့ၢ်လၢနကြးသ့ၣ်ညါအိၤတဖၣ်အိပ်ဝဲဒၣ်အါမးလၢ
တၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးအဂ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အပူၤဖ်အဘၣ်တၢ်ဟ်ဖျါထီၣ်အိၤလၢလၢ
အသိးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးဘၣ်ထွဲကရၢသဘျုးဒီးသိၣ်မ့ၢ်ကရၢတဖၣ်

- ကီၢ်ပယီၤခိပ်ယာန့ဆာ်တၢ်မသကိးတၢ်ကရၢ (Burma Environmental Working Group) - <http://www.bewg.org>
- ပအိၣ်သးစၢ်ကရၢ (Pa-Oh Youth Organization) http://www.scribd.com/pyorg_blog
- ဟီၣ်ခိပ်ခွဲးယၢ်ကရၢ (Earthrights International) - <http://www.earthrights.org/>
- တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤ (Cultural Survival) - <http://www.culturalsurvival.org/>(ကရၢအံၤထုးထီၣ်ရၢလီၤတၢ်န့ၣ်ကျဲလၢ
ပူၤတတအဂီၢ်ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ချၢ်ဟီၣ်လၢ, ဒီးနမၤန့ၢ်အိၤသ့ဖဲ
[http://www.culturalsurvival.org/sites/default/files/
guide_for_communities_0.pdf](http://www.culturalsurvival.org/sites/default/files/guide_for_communities_0.pdf). တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအဂံၢ်ထံးလၢအဂ့ၢ်လၢလံာ်
တၢ်ဟ်ဖျါအချာပၣ်ဃုာ်ဝဲဒၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.
- တၢ်ချၢ်ဟီၣ်လၢဒီးပူၤတတသ့ၣ်တဖၣ် (Mines and communities) - <http://www.minesandcommunities.org/>

- အီးစစ်ဟိတ်ခိတ်ဘီမို (Oxfam International) - <http://www.oxfam.org> (အီးစစ်အဲရက) - <http://www.oxfamamerica.org/take-action/campaign/natural-resources-and-rights/> ဒီးအီးစစ်အီးစကြွလယါ <https://www.oxfam.org.au/explore/mining/>
- ဟိတ်ခိတ်ဒီဘုတ်ပုအုတ်သး (Global Witness) - <http://new.globalwitness.org/>
- ဟိတ်ခိတ်တမ်မာတဖ် (Earthworks) - <http://www.earthworksaction.org/>

တမ်ဂု်အင်ထံးဘုတ်ထွဲဒီးတမ်ဂု်ဟိတ်လင်ကုတ်ပနံ

- တမ်ဂု်ထာဖိုင်ဗဲလီ (Data Center)- <http://www.datacenter.org/>
- တမ်ဂု်ဟိတ်လင်ပုယဲသန့ (MineSite) - <http://minesite.com/pub/company>
- ကုတ်ပနံစုလီယုတ်လတ်ယုထံင်သုတ်ညါတမ်တိတ်ကျဲ (Corporate Research Project) - <http://corp-research.org/>
- ကုတ်ပနံစုလီယုတ်လတ်သ့ဟံးန့မုဒါတုလီတီလီလတ်တိတ်ကျဲ (Corporate Accountability Project) - <http://www.corporations.org/>
- တမ်ဂု်တမ်ဂု်လါအရူဒိုင်သုတ်တဖ် (Essential Information) - <http://www.essentialinformation.org/>
- တမ်ကွ်စုတ်ကယတ်ကုတ်ပနံဖးဒိုင် (CorpWatch) - <http://corpwatch.org/>

